

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Ondokuz Mayıs University Review of the Faculty of Divinity

e-ISSN: 2587-1854, OMUİFD Haziran 2023, 54: 391-418

Haritalama ve Mekân Kavramından Hareketle Jean Baudrillard'ın Simülasyon Kuramı

Jean Baudrillard's Simulation Theory Based on
Mapping and the Concept of Space

Dr. Yusuf ODABAŞI

Milli Eğitim Bakanlığı

f.yusufodabas@gmail.com · ORCID > 0000-0001-6081-0345

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 24 Şubat/February 2023

Kabul Tarihi/Accepted: 07 Mayıs/May 2023

Yıl/Year: 2023 | **Sayı – Issue:** 54 | **Sayfa/Pages:** 391-418

Atıf/Cite as: Odabaş, Y. "Haritalama ve Mekân Kavramından Hareketle Jean Baudrillard'ın Simülasyon Kuramı" Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 54, Haziran 2023: 391-418.

HARİTALAMA VE MEKÂN KAVRAMINDAN HAREKETLE JEAN BAUDRİLLARD'IN SİMÜLASYON KURAMI

ÖZ

Jean Baudrillard “Simülasyon teorisi” olarak bilinen teorisi ile yaşadığımız çağın kitle zihni üzerine analizlerde bulunmuştur. Her ne kadar kritiklerini yaşadığımız çağa yönlendirse dahi simülasyon teorisini Rönesans ve Sanayi Devrimi ile başlayan bir süreçte tarihlendirmiştir. Üç yüz yıllık bir süreci içine alan bu tarihlendirme doğal olarak simülasyon kuramının neye karşılık geldiğinin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. J. Baudrillard’ın bu süreci üç ana bölüme ayırması ile simülasyon teorisinin bu üç bölümde nasıl bir işlev gördüğünün kritiği önem kazanmıştır. Bu süreçlerin ayrıntılı analizi eserlerinde bulunmasa dahi J. Baudrillard’ın simülasyon teorisini açıklamak için kullandığı “harita” benzetmesi bu süreçlerde simülasyonun nasıl bir işlev gördüğüne dair ipuçları barındırmaktadır. Zira haritalama belirli bir dönemin düşünme yapısını içerdiği gibi o dönemin mekân algısına da işaret edebilen kritik bir kavramdır. Bu ipuçlarını takip ederek simülasyonun hem tarihsel gelişimini takip edebilir hem de günümüzde nasıl bir mekân analizi sunduğunu kritik edebiliriz. Çalışmamız J. Baudrillard’ın belirttiği tarihsel dönemlerin düşünce karakterlerini harita kavramıyla analiz ederek bu düşünce dönemleri ile simülasyon kuramının mekân anlayışının karşılıklı analizlerini yapmayı ve dolayısıyla günümüzde simülasyon kavramının nasıl bir dünyaya karşılık geldiğini kritik etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Felsefe, Baudrillard, Simülasyon, Mekân, Harita.

JEAN BAUDRİLLARD'S SIMULATION THEORY BASED ON MAPPING AND THE CONCEPT OF SPACE

ABSTRACT

Jean Baudrillard made analyses on the mass mind of the age we live in with his theory known as “simulation theory”. Although the main focus of his critics was the era we live in, he dated the simulation theory in a process that started with the Renaissance and Industrial Revolution. This dating, which covers a process which lasted for three centuries, naturally makes it difficult to understand what the simulation theory corresponds to. When J. Baudrillard divided this process into three main parts, the critique of how the simulation theory functions in these three parts has gained importance. Although his works do not include detailed analysis of these processes, the “map” analogy used by J. Baudrillard to explain simulation

theory contains clues about how simulation functions in these processes, for mapping is a critical concept that can refer to the space perception of that period as well as containing the mindset of a certain period. By following these clues, we can both follow the historical development of the simulation and criticize the kind of space analysis it offers today. Our study aims to make comparative analyses of these periods of thought and the concept of space in simulation theory by analyzing characteristic features of the mindset of the historical periods stated by J. Baudrillard through the concept of map, and there by to criticize what kind of world the concept of simulation corresponds to today.

Keywords: Philosophy, Baudrillard, Simulation, Space, Map.

GİRİŞ

Jean Baudrillard (öl.2007) kendisinin postmodernizmin temsilcilerinden biri olduğuna dönük ifadeye cevaben bu kavrama çok uzak olduğunu, kavramın hiçbir şey ifade etmediğini hatta bir kavram bile olmadığını ifade etmiştir.^[1] Baudrillard'ın ifadesi bu kadar net ve kesin olmasına karşın kendisi postmodern bir düşünür olarak ifade edilmeye devam edilmektedir. O'nun düşünce dünyasına kattığı 'simülasyon' kavramı özelden batı dünyasının genelde son iki yüzyıllık dünya tarihinin eleştirel bir çözümlemesini yapmaktadır. J. Baudrillard simülasyon kuramı çerçevesinde oluşturduğu metinlerinde kültür, siyaset, ekonomi ve gündelik yaşam pratiklerini eleştirel bir yaklaşımla ele almaktadır. Çalışmamız J. Baudrillard'ın aydınlanmadan günümüze üç ana başlıkta ele aldığı simülasyon düzenini takip etmeyi amaçlamaktadır. Sosyal bilimlerin hemen her alanında kendisine uygulama sahası bulabilecek olan 'simülasyon kuramı'nı bu disiplinlerin tamamında ele almak çalışmamızın kapsamını ziyadesi ile aşmaktadır. Ancak kuramın adını da taşıyan *Simülakr ve Simülasyon* adlı eserinin başında kuramını tanımlamak için verdiği harita örneği^[2] üzerinden yapılacak bir analiz 'simülasyon kuramı'nın nasıl bir düşünme biçimine karşılık geldiğini göstermesi açısından aydınlatıcı olacaktır. Harita kavramının tarih içerisinde aldığı anlamların bu anlamların verildiği dönemin düşünce karakterini nasıl yansıttığının gösterilmesi J. Baudrillard'ın harita benzetmesi üzerinden kurmaya çalıştığı eleştirel analizi de görünür hale getirecektir.

J. Baudrillard'ın imparatorluk haritasının imparatorluğun kendisinin yerine geçtiğine dair iması^[3] artık kartografik belirlemelerin gerçeği üstlenecek kadar kapsayıcı olduğuna dair bir itiraftır. Bu anlamda sorun artık *temsil* sorunu olmaktan çıkıp üstlenme sorunu olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda J. Baudrillard'ın yak-

^[1] Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, çev. Oğuz Adanır (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2005), 11.

^[2] Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 13.

^[3] Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 13.

laşımı aynı zamanda modern dönem ilerlemeci yorumların aslında yeterince kapsayıcı ya da gerçeği üstlenebilecek kadar nüfuz edici olmadığı ifade edilmesidir. Başka bir deyişle büyük anlatılar olarak nitelendirilen anlatıların sorunu aslında gerçeği üstlenebilecek kadar büyük olmamaları sorunudur. J. Baudrillard eleştirilerini yaşadığımız çağı odağına alarak yapıyor olsa da eleştirisinin merkezinde olan 'simülasyon' kavramının tarihsel konumunu Rönesans ve sanayi devriminden günümüze kadarki düşünce dünyasını üç ana bölüme ayırarak belirlemektedir. J. Baudrillard Rönesans ile sanayi devrimi arasında kalan ve klasik dönemi belirleyen biçimin *kopyalama*, sanayi dönemine egemen olan biçimin üretim, kodun belirlediği güncel evrede ise egemen biçimin *simülasyon* olduğunu ifade etmiştir.^[4] Baudrillard'ın ayrımını yaptığı bu üç dönem tabii ki kendisinin de sıklıkla yaptığı gibi ticari değer yasaları ile sanat, edebiyat kavramları ile ya da sosyolojik tanımlamalar ile açılıp ifade edilebilir. Ancak biz çalışmamızda J Baudrillard'ın bu üç dönemin tarihsel süreç içerisinde ne tür bir karakteristik özellik sebebiyle kopya, üretim ve simülasyon olarak kodladığını ifade etmeye çalışacağız. Aynı zamanda bu üç tarihsel dönemin simülasyon kuramına nasıl bir zemin oluşturduğuna değinmeye çalışacağız. Simülasyon kuramı yapay bir tasarım olarak belirli bir mekân algısına işaret etmektedir. Simülasyonun mekân tasarımı olarak açıklanmasında harita örneği bizim için açıklayıcı bir nitelik taşıyabilir.

Harita mekânın belirli bir yüzeye aktarılması bakımından düşünce dünyasının temel sorunlarından biri olan *temsil* sorununa, mekânın oluşturulması açısından üretim problemine ve gerçekliği üstlenmek açısından *simülasyon* kavramına direkt olarak işaret etmektedir. Haritanın anlamının tarihsel izini bu üç dönemde takip etmek J. Baudrillard'ın haritaya yüklediği simülasyon işlevini ve dolayısıyla günümüz dünyasına yaptığı eleştirel analizi görünür kılmak açısından dikkate değerdir. Zira haritalama mekânın temsili, yeni bir mekânın üretimi ve son olarak da mekânın simüle edilmesini açabilmemizi sağlamaktadır. Doğal olarak da harita ve haritacılık tarihine kısa bir bakışı gerekli kılmaktadır.

1. ANTİK DÖNEM HARİTACILIĞI VE YERYÜZÜNÜN MEKÂNLAŞTIRILMASI

Haritanın yüzeye aktardığı mekân haritanın çizeri ve haritanın okuru bakımından bir anlam ifade etmektedir. Bu anlam çizer veya okurun haritanın temsil ettiği mekânı konumlandırması açısından haritanın dışına referans vermektedir. Öyle ki harita kendi dışındaki bir referans sistemi aracılığı ile kendi işlevini görünür kılmaktadır. Burada kastımız harita ile insanın nerede olduğu, kim olduğu ve ne yapıp ne yapmaması gerektiğini belirten anlatıların insanı tarihlendirmesi ve konumlandırmasıdır. İnsanın kendisini ve çevresini konumlandırma çabası J. Ba-

^[4] Jean Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, çev. Oğuz Adanır (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2011), x.

udrillard'ın simülasyon teorisini tarihlendirdiği klasik dönemden çok daha eski zamanlara dayanmaktadır. Bu açıdan J. Baudrillard'ın tarihlendirdiği dönemlere değinmeden önce "klasik" dönem öncesi harita ve haritalamanın anlamı üzerinde kısaca durmak gerekmektedir. Günümüze ulaşan en eski kaynaklardan M.Ö. 6200 yıllarında Çatalhöyük ve M.Ö. 2500-2300 yıllarında Babil şehir haritalarının bulunduğu öğrenmekteyiz.^[5] Ancak bir yerleşim yerinin krokisinden ziyade belirli bir bölgenin resmedilmesine dayalı en bilindik çalışma Homeros'un çizdiği Akdeniz havzası haritasıdır.^[6] Daha sonra Thales (öl. m.ö.548/545) ve Anaksimandros (öl. m.ö. 546)'un yeryüzü üzerine yaptıkları çalışma kapsamlı bir kozmoloji çalışmasının sınırlı bir bölümünü oluşturmaktadır.^[7] Pythagorasçılar'ın yaptıkları çalışmalar da kozmik bir evren tasarımı içerisinde dünyanın tanımlanması çabası olarak okunabilir.^[8] Öyle görünüyor ki Antik dönemde haritacılık yeryüzündeki konumların belirlenmesinden ziyade yeryüzünün kozmik konumunun belirlenmesine odaklanmıştır.

Bu dönemin analizi kartografya kadar kozmoloji ile de yakından ilgilidir. Zira konumlandırmalar sadece yeryüzünün belirlenmesi çabası olarak kartografik çalışmaları değil aynı zamanda gökyüzünün belirlenmesi çabası olarak kozmolojiyi de içermektedir. Bu konumlandırma çabası kozmolojik karakteri dolayısıyla da inanç sistemlerini de içinde barındırmaktadır. Bunun en çarpıcı örneği Sokrates'in (öl. m.ö. 399) savunmasında "Ben Tanrılara hakaret etmedim" derken Anaksagoras'ı (öl. m.ö. 428) işaret etmesidir. Zira Anaksagoras Güneş'in yanan bir taş parçası olduğunu söylediğinde Tanrılara hakaret ettiği gerekçesi ile Atina'dan sürgün edilmiştir.^[9] Bu anlamda antik kozmoloji ile inanç sistemleri arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Platon (öl. m.ö. 347-348) evrenin biçimini ifade ederken Tanrı'nın evreni küre şeklinde yarattığını zira bu biçimin hem en mükemmel şekil hem de Tanrı'ya en fazla benzeyen biçim olduğunu söylemiştir.^[10] Evrenin ilahiliğinin yanında Platon evrenin kendi eksenini etrafında dairesel şekilde döndüğünü diğer altı hareket şeklini (yukarı-aşağı, ileri-geri, sağa-sola) yapmadığını zaten bu hareketleri yapıyor olsa idi boş yere hareket ediyor olacağını ifade etmiştir.^[11] Alıntıda anlaşıldığı üzere kozmos yeryüzünde bulunan altı temel hareket şekillerinin dışında dairesel şekilde hareket ettiğinden dolayı ve şeklinin ilahi şekil olan küre şeklinde olduğundan dolayı yeryüzünden radikal bir şekilde ayrılmaktadır. Bir kozmogoni

^[5] Servet Özağaç, *Cumhuriyet Dönemi Türk Haritacılık Tarihi* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2006), 13-15.

^[6] Homeros, *Odysseia*, çev. Azra Erhat-A. Kadir (İstanbul: İşbankası Yayınları, 2020), 416.

^[7] Erol Köktürk, "Haritacılığın 5000 Yıllık Yürüyüşü (Tarihsel Süreç-Gelişme Dinamikleri) (I. Bölüm: Babiller'den Antik Çağa)", *Dergi Park*, 20/01/2023.

^[8] Bkz. Aydın Sayılı, "Copernicus ve Anıtsal Yapıt" (Ankara: Unesco Türkiye Milli Komisyonu, 1973), 43.

^[9] Anthony Kenny, *Batı Felsefesinin Yeni Tarihi Antik Felsefe 1*, çev. Serdar Uslu (İstanbul: Küre Yayınları, 2017), 49.

^[10] Platon, *Timaios*, çev. Furkan Akderin (İstanbul: Say Yayınları, 2015), 42.

^[11] Platon, *Timaios*, 42-43.

tanımlaması olarak kozmosun soma (beden)'sını ilahi bir şekilde tanımlayan Platon kozmosun psykhe (ruh)'sinden de sadece bilginin ve dostluğun dostu olacak şekilde tanımlayarak kozmosu bilinçli ve iradeli bir varlık olarak ifade etmiştir.^[12] Benzer biçimde Aristoteles (öl. m.ö. 322) *Gökyüzü Üzerine* adlı eserinde bizim çevremizdeki cisimlerin dışında bir cisim olduğunu bu nesne buradaki nesnelere ne denli uzak ise onun o denli daha kıymetli olduğunu ifade ederek onun ebedi artması eksilmesi olmayan, yaşlanmayan, nitelik değiştirmeyen, etkilenime uğramayan, ilk ve önde gelen cisim olduğunu ifade etmiştir.^[13] Aristo'nun metafizik anlayışını da yansıtan bu betimlemeler metafiziğin ontolojisi anlamında ziyadesi ile geniş araştırmaların konusu olmakla birlikte bizim odaklandığımız nokta Aristo'nun yaşadığımız dünya ile gök cisimleri arasında yaptığı ayrımın nasıl bir mekân tasavvuru içerdiği. Bu ayrım eserin ilerleyen yerlerinde daha belirgin şekilde kendisini hissettirmektedir. Aristo, "Bütün en dış çemberdeki doğal cisim gökyüzüdür. İlahi her şeyin orada kurulu olduğu yer gökyüzüdür. İkinci kısım Ay ve Güneş ve gök cisimleridir."^[14] Aristo'nun ifadeleri ortaçağ boyunca hâkimiyetini koruyan küreler teorisi ve Ay altı-Ay üstü âlem ayrımını belirlemektedir. Aristo Ay altı ve Ay üstü âlemi birbirinden özleri itibari ile ayırdıktan sonra "Dıştaki nesnelere zamansız, mekânsız ve ebedîdir."^[15] diyerek zamansızlık ve ebedilik özelliğini Ay üstü âlemin bir özelliği olarak belirlemiştir. Ay altı âlem mükemmelliği yansıtan dairesel hareketin yerine kesintili ve sonlu hareketlerin aldığı yeryüzünü temsil etmektedir. Ay altı âlem ile ay üstü âlem arasındaki ayrım Aristo tarafından şu şekilde yapılmıştır:

"Evren ay-altı ve ay-üstü olmak üzere iki kısımdan oluşmaktaydı. Ay-altı âlem oluş ve bozuluşun hâkim olduğu dünyadır. Ay-üstü âlem ise daha çok mükemmellikler âlemidir. Buradaki cisimler mükemmel bir madde olan eterden meydana gelmişlerdir ve bu sebeple oluş ve bozuluşa tabi değillerdir. Eter doğası gereği parlaktır ve eterden meydana gelen cisimler de saydamdır. Bu cisimler küre şeklindedirler ve mükemmel hareket olan dairesel harekette bulunurlar."^[16]

Bu anlamı ile gökyüzü yeryüzündeki düzensizlik ve karmaşanın aksine ilahi bir düzen ve değişmezlik ile insanoğluna güven vermektedir.

Daha sonraları hem Hıristiyan hem de İslâm düşüncesindeki "sudür" anlayışına ve "akıllar teorisi"ne kaynaklık eden bu sistem zaman dışılığın, değişmezliğin ve mutlağın soyut mekânı olarak Ay üstü âlemi görmüştür. Bu anlamda yeryü-

[12] Platon, *Timaios*, 43.

[13] Aristoteles, *Gökyüzü Üzerine*, çev. Saffet Babür (Ankara: Dost Kitabevi, 1997), 21- 25.

[14] Aristoteles, *Gökyüzü Üzerine*, 71.

[15] Aristoteles, *Gökyüzü Üzerine*, 73.

[16] Hasan Özalp, "Johannes Kepler", *Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni2*, ed. Bayram Ali Çetinkaya (İstanbul: İnsan Yayınları, 2015), 974.

zü mutlak mükemmellik tarafından çepeçevre kuşatılmış durumdadır. Yeryüzü, sonsuzluğu işaret eden kusursuz dairesel hareketleri ile ilahi gök cisimlerinin etkisi altında sayılmaktadır.^[17] Hasan Özalp geleceğe ait kehanetlerde bulunmak için Mezopotamya ve Babil'de gök cisimlerinin gözlemlendiğini, gök cisimlerinin yeryüzündeki yaşama etkisinin Yunan düşüncesine buradan gelmiş olabileceğini ifade etmiştir.^[18] Özalp'ın yorumunu dayanak alırsak Ay üstü âlem mükemmelliğin ifadesi olmasının yanında Ay altı âleme de farklı şekillerde etki etmektedir. Temsil sorunu açısından ifade etmek gerekirse Ay üstü âlemin ontolojik hiyerarşi üstünlüğü ay altı âlemdeki oluşun hakikatinin ay üstü âlemden kaynaklandığını, ay altı âlemin bu hakikati temsil ettiğini göstermektedir.

Ancak 14. yüzyıldan sonra başlayan Rönesans hareketi ile birlikte kozmolojinin içeriği de değişmeye başlamış ve evren bir bütün olarak bilimin konusu haline gelmiştir. Gözlem teknikleri ve matematik modellemeler evren hakkındaki bilgileri değiştirdiği gibi dünyanın evren içerisindeki mekânını da değiştirmiştir. Tabi bu değişim ay üstü âlemin asıl oluşu ile ay altı âlemin onun bir nevi türevi olduğu anlayışında da değişiklikler oluşturmuştur. Ancak dünya ile gök arasındaki asıl kopya ilişkisinin ortadan kalkması ile onun yerine nasıl bir ilişkinin kurulduğu bu dönemi yakından incelemeyi gerekli kılmaktadır.

2. RÖNESANS VE SANAYİ DÖNEMİ ARASINDA HARİTALAMA VE MEKÂNIN KOPYALANMASI

Rönesans öncesi dönemde ilahi gök cisimlerinin dairesel hareketi metafiziksel mükemmelliğin geometrisini ifade etmektedir. Ancak Aydınlanma çağı ay altı âlem ile ay üstü âlem arasındaki ikiliğin astronomi kavramı içerisinde aşılması çabası olmasının yanında yeryüzünün insanın kendini konumlandırması çabasında bariz bir şekilde ön plana çıkmasını sağlamaktadır. O zamana kadar belirleyici gücünü taşıyan ay üstü âlem artık teolojinin değil astrofiziğin konusu olmaya başlamıştır. Issac Newton (öl. 1727) *Doğa Felsefesinin Matematiksel İlkeleri* adlı eserinde gök cisimlerinin güneşe ve çeşitli gezegenlere yönelimini fizik yasaları yardımı ile matematiksel olarak tanımladığını ve fizik yasalarından matematiksel önermeler yolu ile gök cisimlerinin hareketini çıkardığını ifade etmektedir.^[19] Arslan; Newton'un matematiksel ilkelere uygun olarak işleyen doğa yasalarının ilk kez ay üstü ay altı ayırımının ötesinde fiziksel evrenin tamamına teşmil edildiğini ifade etmekte-

^[17] Çeşitli İslam düşünürlerinin kozmolojik yaklaşımları için bkz. Mahmut Kaya, *Kindi Felsefi Risaleler* (İstanbul: Klasik Yayınları, 2002), 37-39 -H. Ömer Özden, İbn-i Sina - Descartes Metafizik Bir Karşılaştırma (İstanbul: Dergah Yayınları, 1996), 79-93 -İbn Rüşd, *Metafizik Şerhi*, çev. Muhittin Macit (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2017), 121-149 - Frank Griffel, *Gazali'nin Felsefi Kelamı*, çev. İbrahim Halil Üçer ve Muhammed Fatih Kılıç (İstanbul: Klasik Yayınları, 2012), 283-300 -Saim Gündoğan, *Mevlana Düşüncesinde Tanrı-Evren İlişkisi* (Ankara: Feccr Yayınları, 2020), 31-45

^[18] Özalp, "Johannes Kepler", 2/973.

^[19] Issac Newton, *Doğa Felsefesinin Matematiksel İlkeleri*, çev. Aziz Yardımlı (İstanbul: İdea Yayınları, 1997), 64.

dir.^[20] Aynı zamanda I. Newton fizik yasalarını bilmeyen felsefecilerin şimdiye dek doğa araştırmaları hakkında boş girişimlerde bulunduğunu iddia etmiştir.^[21] Alexander Von Humboldt (öl. 1859); *Kozmos, Evrenin Fiziksel Tanımının Taslağı* adlı eserinin giriş bölümünde dünyanın fiziksel tasvirini kozmos biliminin yıldız kısmına, uzaya ve uzay cisimlerine kadar genişletmeyi tavsiye etmiştir.^[22] Genel anlamı ile fiziksel dünya incelemelerini içeren eserin *Cosmos* olarak isimlendirilmesi de antik kozmolojinin bitişi işaret etmesi açısından dikkate değerdir. I. Newton ve A. Von Humboldt'un ifadeleri evrenin dünyayı kuşatan bir koruyucu mekân olmadığını ifade ettiği gibi dünyanın da ilahi evrenin içerisinde düşük ve aciz bir mekân olmadığını ifade etmektedir. Dünyanın da doğal bir parçası olduğu evren, fizik ve matematik kurallara tabi objektif bir mekân olarak tasvir edilmektedir.

Nicolaus Copernicus'un (öl. 1543) çalışmaları antik dönemlerden beri kabul edilen ve daha sonra Roma'lı astronomlardan Hıristiyan dünyasına miras kalan dünya merkezli evren modeline ciddi itirazlar ifade etmektedir. Kopernik devrimi olarak ifade edilen bu çalışma evrenin dini söylem ile mekânlaştırılmasın yerine matematiksel modeller ile dünyanın merkeziliğini ortadan kaldırıp güneşin sistemin merkezinde olduğunu ifade etmektedir. Kopernik'in Güneş merkezli evren modelini benimseyen Johannes Kepler (öl.1630) Güneş'in merkezde olması kaydı ile Dünya dâhil gezegenlerin dairesel değil eliptik bir yörünge izlediklerini söylemiştir.^[23] Mars'ın yörünge hareketinin belirli dönemler hızlanıp belirli dönemler yavaşlamasının matematiksel modelini kurmaya çalışan Kepler Mars'ın yörüngesinin dairevi değil eliptik olduğu sonucuna ulaştığı tezini ortaya atması ile birlikte Kepler yasaları olarak bilinen bu çalışmalar sonucunda gezegenlerin güneş merkezli olmak kaydı ile dairesel değil eliptik hareket ettiği sonucuna varılır.^[24] Kepler'in evrenin matematiksel ifadesi üzerine yaptığı çalışmalar Aristotelesçi evren anlayışı^[25] nı temelden sarsmaktadır. Zira Dünya artık ne evrenin merkezindedir ne de gök cisimleri ilahi mükemmelliği ve sonsuzluğu simgeleyen dairesel hareketler yapmaktadır. Böylece gökyüzüne ait dairesel mükemmellik ve ilahilik anlayışı da son bulmuştur. Bu çalışmalar, gökyüzünün mükemmelliğin kaynağı

[20] İshak Arslan "Evrenin Mekaniklik Tanımı: Newton", *Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni*, 2. Cilt, ed. Celal Türker- Hakan Olgun (İstanbul: İnsan Yayınları, 2015), 1005.

[21] Newton, *Doğa Felsefesi'nin Matematiksel İlkeleri*, 64.

[22] Alexander Von Humboldt, *Cosmos Sketch of a Physical Description of The Univers*, Translated from the German By E. C. Otte, (London: Harvard Collage Library, 1893), 44.(20/01/2023).

[23] Cemal Yıldırım, "Bilimin Öncüleri: Kepler (1571-1630)", *Bilim ve Teknik Dergisi*304, TÜBİTAK Yayınları, Ankara, 193.

[24] Özalp, "Johannes Kepler", 977-978.

[25] Aristo'ya göre; Evren küre biçimindedir ve merkezinde Yer bulunmaktadır. Bütün gezegenler Yer etrafında bulunan küreler üzerindedir. Evren 'Ay altı' ve 'Ay üstü' olarak ikiye ayrılmaktadır. Ay Altı Evren yani Yer'den Ay'a kadar olan kısım mükemmel olmayan kısımdır, geçicidir ve her türlü değişim buradadır. Ay Üstü Evren yani Ay küresinin ötesindeki kısım yetkin, sonsuza dek kalıcı, değişmez ve bozulmazdır. İki bölümden oluşan modele göre, cisim evrenin merkezinden ne kadar uzakta ise o kadar mükemmeldir.

olması bakımından dayanak olma niteliğinin eleştiri zemini olmaları açısından önemlidir.

Gökyüzünün insanın varoluşsal konumundaki belirleyiciliğinin azalması doğal olarak yeryüzünün ön plana çıkmasını sağlamıştır. Peter Sloterdijk bu yer değiş-tirmeyi “Küre sadece bir öğreti olan kozmos tezine ve harita nesnesine işaret eden bir cins isimdir; yani eskiden ‘gök’ modernin ise ‘yer’ sözcüğüne karşılık gelir.”^[26] şeklinde ifade etmiştir. Kuşçu, “Yunan düşüncesinde insanın kozmosun bir üyesi olarak kabul edilmesi, insanın kozmos içindeyken kendisini sanki evindeymiş gibi güvende hissetmesine yol açmaktadır. Benzer bir biçimde modern insan, insan varoluşunun özgürlük yerine teknoloji aracılığıyla geleceği kontrol altına alamaya çalışarak bir güvenlik yanılsamasına saplanmıştır.”^[27] der.

Dünyanın ve içinde olanların kozmosun bir parçası olması ve kozmosun güven ve itimat telkin eden yapısının ortadan kalkması insan için güvenlik sorununu ön plana çıkarmıştır. İnsanın kozmosu tehdit olarak görmesinin altında insanın yapıp etmelerinin sınırlılığı bulunabilir. Bu hali ile sınırlılık insanın hükmetme ve kavrama iştahını kabartan itici bir güç olarak görülebilir. İnsanın kendi sınırlılığına başkaldırısı yeryüzünün kavranması ve ele geçirilmesi hareketleri için bir itici güç olabilir. Coğrafi keşifler adı altında Avrupa merkezci dünyanın yeniden ele geçirilmesi ve işgali hırslı, telaşlı bir çaba şeklinde kendisini göstermiştir. Bu döneme çalışmanın ilerleyen kısmında tekrar geri döneceğiz ancak kozmosun telkin ettiği itimadın ortadan kalkması sadece bir güvenlik sorunu olarak karşımıza çıkmamaktadır. Bu itimadın yok oluşu mükemmellik ve mükemmellikten mühlhem estetik bir problem de doğurmaktadır.

Antik Yunan’ın daire ve küre düşüncesi ontoloji ve metafiziğin yanında estetikte de yakından ilgilidir. Zira güzel olan da güzelliğini bütünden almaktadır. Bu anlamda güzel olandan bahsetmek için varlığı bütün olarak algılayabilmek gerek şart olmaktadır. Sloterdijk bu durumu “Geometrici ya da varlık bilimcisi olmayanlar güzellikleri ayırt edebilen bilirkişiler olarak kabul edilmezdi.”^[28] şeklinde ifade etmektedir. Alıntıdan da anlaşılabilirliği üzere holistik, bütüne ilişkin bilginin önemi uzun zaman varlığını çeşitli yollarla devam ettirmiştir. Antik Yunan’ın bu yaklaşımı mükemmelin ve güzelin geometrik ifadesini de ortaya çıkarmaktadır. Yasin Karaman, Platon’un iyi (agathon) hakkında ders vereceğini söylediği bir buluşmaya astronomi, geometri ve matematik anlatarak başladığını söylemektedir.^[29] Dünyayı çevreleyen ilahi daireler güvenliğin ve huzurun kaynağının olmasının yanında güzelliğin ve mükemmelin ifşasını gerçekleştirmektedir.

[26] Peter Sloterdijk, *Kapitalist Dünyanın İç Evreninde*, çev. İlkur Aka (İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2008), 20-21.

[27] Emir Kuşçu, *Mitoloji ve Varoluş*(Ankara: Elis Yayınları, 2006), 39.

[28] Peter Sloterdijk, *Kapitalist Dünyanın İç Evreninde*, 31.

[29] Yasin Karaman, “Platon’un “Geometri Bilmeyen Girmesin” Sözü ve Popper’in Bununla İlgili Kestirimi”, *Dört Öge*, (2021) 19, 83. <http://dergipark.gov.tr/dortoge>.

Ancak dikkatlerin yeryüzüne çevrilmesi ile birlikte yeryüzünün her anlamda incelenmesi ve belirlenmesi (resmedilmesi) hadisesi estetik olanla bağıını koparmak mecburiyetinde kalmıştır. Başka bir deyişle yeryüzünün resmedilmesinde küresel mükemmellik değil yer şekillerindeki düzensizlik (mükemmel olmayış) ön plana çıkmıştır. Bu anlamı ile geometri mükemmelin bilimi olmaktan çıkarak düzensizliğin hesaplanabilirliğinin temsilini oluşturmuştur. Saf ve arı güzel^[30] idealizmin konusu haline gelirken güzelle zorunlu ilişkisi olmayan şey emprizmin konusuna dönüşmüştür. Estetik mükemmellik ile yeryüzü algısı arasındaki kopuşu işaret etmesi açısından G. W.F. Hegel (öl. 1831)'in öğrencisi olan Karl Rosenkranz (öl. 1879)'ın *Çirkin'in Estetiği* adlı eserine dünyanın aslında düzgün olmayan çarpık bir yüzeye sahip olduğu ile başlaması dikkate değerdir.^[31] Evren ve dolayısıyla yeryüzü güven ve mükemmel güzellik özelliğini kendinde taşımadığına göre yapılması gereken onun güvenli ve güzel hale getirilmesidir. Bu durum Hegel'ci 'bildung'^[32] anlayışı ile açıklanabilir. Yeryüzünün bir şeye dönüştürülmesi zorunluluğu onu bilinmesi, kavranması ve nihayetinde temsil edilmesi gereken bir şeye dönüştürmüştür. Ay altı dünyanın hakir görülmesi sonucunu doğuran düzensizlik ve süreksizlik tüm evreni kapsamaya başladığında artık ay altına has olmayan düzensizlik ve süreksizlik ya da mükemmel ile bağın zorunsuzluğu yeryüzünü ilginç ve çekici yapmaya başlamıştır. K. Rosenkranz *Çirkinin Estetiği* adlı eserine Goethe'den şu alıntı ile başlamaktadır. "Sana tavsiyem Güneş ve yıldızlara fazla kaptırma kendini, gel aşağıya, karanlık diyara, takip et beni."^[33] Öyle ki artık onun bilinmesi ve temsili insanın varoluşu için kaçınılmazdır.

Galileo Galilei (öl. 1642)'nin astronomik çalışmaları ise dünya merkezli evren modelinin yanında Kopernikçi güneş merkezli dünya modelinin de tartışmaya açılmış olduğunu ifade etmektedir. Galileo'nun bu çalışmalarını Özalp "Aristoteles ve Yeni Eflatuncu gelenekte var olan ay üstü âlemin mükemmelliğine dair algı yıkılmış oluyordu. Çünkü Galileo teleskopuyla kozmosun aslında kaotik bir yapıya sahip olduğunu izliyordu."^[34] şeklinde ifade etmiştir. Bu açıdan bakıldığında dikey metafiziksel düşünce radikal bir değişime uğramaktadır. Artık gök metafizik bir aşkınlık anlamı taşımamakta dünya ile aynı düzlemde incelenmesi gereken bir nesneye dönüşmektedir. Başka bir deyişle dünya aşkın ay üstü âlemin değil onunla aynı düzlemde olan bilinç ve zihin tarafından temsil edilmektedir. Uzay artık homojen ve tarafsız bir mekân olarak öznenin bilincinde kendisine yer bulmaktadır. Öyle ki A. Von Humboldt yaptığı seyahatlerde çiçeklerin açısından

[30] Saf ve arı güzel kavramı hiçbir sezgi ile bağıntılı olmayan ancak güzel varlığının ya da deneyiminin zeminini oluşturan güzel idesi olarak kullanılmıştır.

[31] Karl Rosenkranz, *Çirkinin Estetiği*, çev. Mustafa Özdemir (Ankara: Muhayyel Yayıncılık, 2018),27.

[32] Hegel düşüncesinde bildung kavramı Almandaki kültür ve eğitim anlamını da ifade eden ancak biraz daha kapsamlı bir içerik ile kullanılmaktadır. Bildung aklın insanı doğal yani dolayimsız olandan çıkarak kendisini ve çevresini dönüştürme süreci olarak ifade edilmiştir.

[33] Karl Rosenkranz, *Çirkinin Estetiği*, 17.

[34] Hasan Özalp, "Galileo Galilei", *Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni 2* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2015),987.

fırtınanın bulutları parçalamasına kadar birçok doğa olayında görünmez ruhsal bir özün varlığına dair ilkel toplumlarda belirli bir duygunun bulunduğunu imalı bir şekilde ifade etmektedir.^[35] Böylece A. Von Humboldt açısından sadece antik kozmolojinin ay üstü âlem düşüncesi değil yeryüzü düşüncesi de geri dönüşümsüz olarak değişmiştir. Başka bir deyişle ay altı âlem ile ay üstü âlem arasında temsil eden, temsil edilen ilişkisi ortadan kalkmıştır. Bunun yerine Rene Descartes (öl. 1650) ile başlayarak modern dönemin karakterini yansıtacak şekilde belirginleşen bir şekilde öznenin dış dünya ile kurduğu temsil ilişkisinin ifadesine dönüşmüştür.

Ay üstü âlemin anlamını yitirmesi ile birlikte gök cisimleri arasında yeryüzü yaşamın mekânı olması dolayısıyla bir anlam taşımaktadır. Muhtemelen haritacılar ve kâşifler gökyüzünün yerini yeryüzünün alması gerektiğinin en çok bilincinde olan kişilerdir. Yaşadığımız çağa kadar farklı yöntemlerle yürütülse dahi haritacılık günümüze kadar yeryüzünün ayrıntılı çözümlenmelerine odaklanmıştır. Ancak dikkat edilmelidir ki J. Baudrillard'ın bahsettiği üç tarihsel dönemin birincisinde haritanın kritik işlevi üç boyutlu bir mekânı iki boyutlu bir düzlemde temsil edebilme kabiliyetine dayanmaktadır.

Sevilya'dan başlayan Magellan'ın yolculuğundan dönenler muhtemelen dünyanın bir daha eskisi gibi olamayacağını farkındadırlar. Yolculuğun başlangıç yeri olan Sevilya ve dolayısıyla bütün şehirler dünyanın merkezi olarak mekânlaştırılabilir olmaktan çıkmış dışarıdan algılanabilen herhangi bir yer olmuştur. Dünya haritalarının uzun süre çizildikleri bölgeyi dünyanın merkezi olarak resmetmesini dikkate alırsak yaşanan değişim daha çarpıcı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Dünya herhangi bir mekânı özel ve ayrıcalıklı kılmamaktadır. Her şehir özellikle deniz yolları ile birçok şehirle ilişki içindedir. Şehirler dönülen bir yuva olmaktan ziyade ilişki ağları içerisindeki konumları dolayısıyla önem kazanmaktadır. Yuva düşüncesinin nostaljik bir sıcaklık olarak kalması yerelin değerini de tartışmalı hale getirmektedir. Başka bir deyişle mekânlar nesnel bir rasyon aracılığı ile mekânlaştırılabildiği müddetçe kendilerine yüklenen olumsal değerlerden kurtulabilmektedirler.

Magellan'ın dünya seyahatinin batıya doğru yapılmasının^[36] Portekiz ve İspanya arasındaki anlaşmazlığın Roma Katolik Kilisesi nezdinde çözülmesinin Portekiz'e oluşturduğu dezavantajın giderilmesi gibi bir pratikten hareket ettiği bir gerçektir.^[37] Ancak batıdan hareket etmek doğu ve batı kavramlarının anlamında da büyük bir değişime sebebiyet vermiştir. Batının seçilmesi bir zamanlar doğunun

^[35] Humboldt, *Cosmos a Sketch of a Physical Description of TheUnifers*, 16-17.

^[36] S. Bilici, C. İpbüker, "Küresel Rotaların Uygun Kartografik Gösterimi", *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Bilimsel ve Teknik Kurultayı*(2005), Ankara, 1.

^[37] Tordesillas Antlaşması için bkz. Süleyman Elik- Faruk Bal, "Çağdaş Uluslararası Sistemin Kaynağı ve İlk Dönemi Olarak İspanya-Portekiz Atlantik Sistemi, " *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,16/1 (2014),1493-1648.

üstünlüğünün dayanağı olan güneşin doğuşu, Kudüs'ün mekânı olmadan kaynaklı metafizik üstünlüğünü ortadan kaldırmış yönler tarafsız değerle indirgenmiştir. Yolculuk Kudüs'ün mekânına değil Kudüs'ün ve Güneş'in doğuşunun batıdan kavranması ve yakalanması yolcuğudur. Bu yolculuk bir anlamda batının doğudan kopması başka bir deyişle modern anlamda Avrupa olmasıdır. Yönün anlamının rasyonelliği mekânın nesnellüğünün temel bileşeni olmuştur. Magellen'in batı rotasının başarısı nesnel mekân anlayışının sınırlarının açılmasında ciddi etkiye sahiptir. Haritada işaretlenen mekânlar hiçbir estetik ve ideal önceliğe sahip olmayıp harita üzerinde yapılacak seyahat ve sefer planları etik ve estetik bir sınırla yönlendirilmeyip harita üzerinde çalışan insanın ilgisine ve menfaatine göre belirlenmektedir. Bu anlamı ile modern düşüncenin karakteristiği mekânın rasyonel temsiline dayanmaktadır. Harita üzerinde belirlenen gidiş, dönüş yolculuğu ve hareket çizgileri nesnel, objektif ve geometrik konumu göstermekte bir nevi onu harita üzerine kopyalamaktadır. Bu hali ile harita, üzerindeki seyahat noktaları sayesinde tüm yönleri ile rasyonel mekânı yansıtmakta ve temsil etmektedir.

Evren ve Dünya'nın evren içerisindeki mekânlaştırılmasının matematiksel modeller yolu ile mitolojilerden arındırılmasının yanında dünyanın içerisindeki mekânlar ve yönlerin de kartografik modellemeler yolu ile kayıtlanması bu modellerin çıkarılmasında matematiğin kesinliğini ve açıklığını ön plana çıkarmıştır. Matematiksel aksiyomların açık ve seçikliği antik dönemden bu yana gelen kuşku bilgilerin sınanması için ideal bir yol olarak görülmüştür. Matematiksel kesinliği düşünceye uygulamada R. Descartes'ın önemli katkıları olmuştur. Cengiz İskender Özkan, Descartes'ın 17. Yüzyılın rasyonalist paradigması dâhilinde Euclides'in aksiyomatik yönteminin açık ve seçik bilgi ideali için uygun olduğu düşüncesinden hareket ettiğini ifade etmektedir.^[38] Descartes'ın böyle bir hareket noktası seçmesi bilgi için kuşku uyandıran tüm tarihsel birikimlerden arınma çabası olarak okunabilir. Evren ve dünya bilgisindeki değişimlerin somut verileri düşüncenin mevcut sınırlılıklardan arınma motivasyonuna eşlik etmektedir. Sınırlılıktan arınma böylece keyfi olarak görülen yönlendirme ve zorlamalarla değil nesnel sonuçlar ve bu sonuçlarla ilişkilendirilen haklı nedenlere bağlanmaktadır. Bu anlamda olumsal bir ön kabulün sembolik buyruğu ile eylemde bulunma durumu özne olma tanımının dışında kalmaktadır.

Descartes'in matematik kesinliği kuşkudan arınma olarak kullanması bir bakıma insanın düşüncesinin ve eylemlerinin olumsal ön kabullerden kurtarılma çabasıdır. Başka bir deyişle insan bilinci ve eylemleri bir aslın kopyası değil özgür ve bağımsız bir üretimin ürünü olmalıdır. Bu yönü ile üretim açık ve kesin olan kartezyen bir merkezden mekânın yeniden inşa edilmesidir. Öyle görülüyor ki düşünce kopyanın ilham aldığı aslı yakalamak ve asıl olandan kopyanın nasıl

^[38] Cengiz İskender Özkan, "Descartes'ın Zihin Teorisi ve Sınırları", *Metazihin Yapay Zeka ve Zihin Felsefesi Dergisi* 2/2 (2019), 246.

türediğine odaklanmak yerine olumsal bir asıl farz etmeden eylemde bulunmaya, kelimenin gerçek anlamı ile özgün üretim yapmaya odaklanmıştır. Sanayi devrimi ile birlikte üretim araç ve gereçlerinde meydana gelen gelişmeler de özgün üretim düşüncesine katkıda bulunmuş olabilir. 18. yüzyılda meydana gelen teknolojik gelişmelerin üretime olan katkısı ile şekillenen sanayi dönemini J. Baudrillard sanayileşme dönemine egemen olan biçimin üretim olduğunu söyleyerek tanımlamıştır.^[39] Bu da sanayi dönemine özgü üretimin nasıl bir düşünce içerisinde gerçekleştiği ve nasıl bir mekân oluşturduğu sorusunu karşımıza çıkarmaktadır.

3. SANAYİ DÖNEMİ VE MEKÂNIN ÜRETİLMESİ

J. Baudrillard'ın üçe ayırdığı simülasyon düzeninin ikincisinde egemen yön "üretim" kavramıdır. Sanayi döneminden başlayarak modern dönemi de içine alacak şekilde belirlenen bu dönem "taklit" in egemen olduğu dönemden ne ölçüde farklılaşmaktadır? Başka bir deyişle taklidin egemen olduğu dönem ile üretimin egemen olduğu dönem arasında ne gibi bir farklılaşma söz konusudur? Bu gibi sorulara üretim ile taklidin arasındaki farka odaklanarak verebiliriz. Üretim herhangi bir asılın ve özün yönlendirmesinden bağımsız olması ile kendisini farklılaştırmaktadır. Üretimin taklitten ayrışması bireyin özgünlüğü ile yakından ilişkilidir. Zira yukarıda da belirttiğimiz üzere öznenin eyleminin taklit değil de üretim olması öznenin özerk konumu ile yakından ilgilidir.

Özgürlük uğruna öznenin mutlaklaştırılması doğal olarak iktidar sorununu da özne ile ilişkilendirmektedir. "Özerklik insanın kendi kaderi üzerindeki ilk ve son söz sahibinin kendisi olduğunu, onun kimliği, eylemleri, toplumsal tasarısı ve icraatlarına ilişkin herhangi bir dışsal, üstün varlığın veya ilkenin hiçbir kural, ölçüt ya da kısıtlama koyamayacağını ifade eder."^[40] Bu anlamda akıl özneye içten evrensel buyruklar vermek durumundadır. Başka bir deyişle özne dış, olumsal nitelikteki etkilere değil, bilince göre hareket ettiğinde, kendisinin nedeni ve sonucu olduğunda özgür ve özerk olabilecektir. Ancak dış etkilerden tamamen soyutlanmış bir aklın nicel belirlenim dışında bir gerçekliğinin olup olmadığı sorunu varlığını sürdürmektedir. Gündelik olarak bir şey yapmayı planlayan özne zorunlu olarak sınırlılıktan ve dış buyruktan arınmış olarak hareket ettiğine kendisini inandırmalıdır. Bu bağlamda özne gerçek bir özne eylem de gerçek bir üretim olacaktır. Sloterdijk öznenin bu durumunu "Belki de kendini önemseme [kendini beğenmişlik] tarihsel senaryoların modern insanlara kaçınılmaz olarak biçtiği bir misyondur."^[41] şeklinde ifade etmiştir.

^[39] Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, x.

^[40] Abdüllatif Tüzer, "Postmodernizm ve Tanrının Ölümü: Öznenin Arkeolojisi Üzerine Bir Deneme", *Dergi Park* 20/01/2023.

^[41] Sloterdijk, *Kapitalist Dünyanın İç Evreninde*, 103.

Sloterdijk'in modern insan için kullandığı ve yukarıda değindiğimiz 'kendini beğenmişlik' ifadesi Kepler, Galileo ve Kopernik'in evren tanımı üzerinde yapmış oldukları değişiklikle birlikte ele aldığımızda insanın ilahiliği ortadan kaldırması ile oluşan boşluğu doldurmak için onun kadar kudretli, yaratıcı ve sonsuz olması gerektiği sonucunu doğurmaktadır. Ancak en temel problem insanın somut, zaman ve mekân içi başka bir deyişle tarihsel olmasıdır. Böyle bir özne kendisinin nedeni ve sonucu olamayacağı gibi teori ve eylemlerini mutlak, zorunlu, evrensel ve nesnel olmaktan alıkoymaktadır. Bundan dolayı özne tarih dışı olması gerektiği gibi tarihsel olanın zemininde kurulmalıdır.

Bu tür bir öznenin fikirlerinin yanında fiillerinin sınırları da genişlemektedir. Bu anlamda düşünce-eylem kavramlarının birlikte ele alınması çabaları dikte değerlidir. Hegel'in Napolyon'u dünya tinini ata binmiş olarak tasvir etmesi dönemin praxis anlayışının^[42] canlı bir örneğidir. Başka bir deyişle eylemin ve üretimin meşruiyeti varoluştan kaynaklanmaktadır. Gerçek bir eylem kendisini reproduksiyondan ayırmak için sonuçları önceden belirli dikte edici kıstaslara uymayan bir eylem olmak durumundadır. Tüzer'in deyimi ile "Birey ancak tam bir bilgisizlik durumunda, neyin seçilmesi ve neye karar verilmesi gerektiği konusunda rasyonel ve bilimsel bir güvencenin olmadığı bir durumda aldığı kararlar kendisi olur ve kendisini kurar."^[43] Bu yaklaşım teorinin pratiğe olan üstünlüğünü ya da, aklın varlığa nüfuz etmedeki varlığa üstünlüğünü tartışmalı hale getirmektedir. Hegel'in varlığa nüfuz eden mantık ve bu mantığın açığa çıkması olan "tin" düşüncesinin aksine düşüncenin eyleme önceliği tartışma konusu haline gelmektedir. Düşünce ve eylem arasındaki ikiliğin düşünce aleyhine evrilişi F. W. Nietzsche'nin *Trajedyanın Doğuşu*^[44], *Şen Bilim*^[45] ve *Böyle Buyurdu Zerdüşt*^[46] eserlerindeki dilde kendisini göstermektedir. Orkun Tüfenk, F. Nietzsche'nin insani etkinliği doğal süreçlerden koparmadan onu dışsal doğal yasaların belirlenimine kurban etmeden yenilik, yaratma, özgürlük, fark ve etkinlik temelli bir felsefe oluşturduğunu ifade etmiştir.^[47] W. F. Nietzsche ahlakın kökeni ve iyi tanımlamasının kaynağını belirtirken iyi tanımlamasının üst ve buyurgan bir üslup ile insanı belirlemeye çalıştığını ifade etmektedir. "Efendilerin isim verme hakkı o noktaya varır ki, dilin kökeninin kendisi, hükmedenlerin iktidarının bir dışavurumu olarak görülebilir: "bu şu ve şudur" derler, her şeye ve olaya bir sözle damgalarını vurur ve

^[42] Hegel tinin potansiyelden pratiğe, aksiyona geçebilmesi için tarihsel bireylere ihtiyaç duyduğunu ifade eder. Tarihsel birey tercümesinden kaynaklı yanlış anlaşılmalara giderek için 'die weltgeschichtlichen Individuen' kavramını tüm dünya tarihinin bireyi şeklinde tercüme edebiliriz. Napolyon gibi tarihsel bireyler (tüm dünya tarihinin bireyleri) gerektiğinde devlet yasalarına aykırı hareket edebilirler. Tinin pratiğe geçişi olarak adlandırabileceğimiz bu davranış yaygın kabullerin sınırlarının dışındadır. Geniş bilgi için ayrıca bkz. Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Tarihte Akıl*, çev. Önay Sözer (İstanbul: Kabalacı Yayıncılık, 2014), 106-112.

^[43] Tüzer, "Postmodernizm ve Tanrının Ölümü: Öznenin Arkeolojisi Üzerine Bir Deneme", 90.

^[44] Friedrich Nietzsche, *Trajedyanın Doğuşu*, çev. Mustafa Tüzel (İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2011).

^[45] Friedrich Nietzsche, *Şen Bilim*, çev. Ahmet İnam (İstanbul: Say Yayınları, 2017).

^[46] Friedrich Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, çev. Sedat R. Demir (İstanbul: Ataç Yayınları, 2013).

^[47] Onur Tüfenk, "Nietzsche'de Güç, Canlılık ve Doğa", *Dergi Park* 20/01/2023.

bu yolla onlara sahip olurlar.”^[48] Herhangi bir ön belirlenimin efendi köle ilişkisi doğurduğunu ifade eden F. Nietzsche insana kendinin efendisi olma görevini vermiştir.^[49] Bu görevin her türlü belirlenimden uzak, tekensiz durumunu ifade ederken, “Bu uzun ve tehlikeli, kendinin efendisi olma çabasından insan, farklı bir insan olarak çıkar... yaşama güven yok olup gitti. Yaşamın kendisi sorun oldu. Yine de bunun insanı zorunlu olarak karamsar kılacağı sonucuna varılmamalı.”^[50] demiştir. Yaşamı insanda kuşku uyandıran bir kadına duyulan sevgiye benzeterrek belirsizliğin tüm tehlikesinin yeni bir mutluluk olarak tadıldığını ifade etmektedir.^[51] Hayatı ileri doğru bir sıçrayış olarak tanımlayarak bu sıçrayışın ruhu^[52] eylemi içerisinde yakalayacağını belirtmiştir.^[53] Hegel’in ‘ruh’ kavramına yaptığı göndermeyi ilerleyen bölümlerde açıklayan Nietzsche en temel insani dürtünün zaman zaman tinin aklı olarak ortaya çıktığını, şatafatlı bir sebepler zincirine bürünerek bir dürtü olduğunu unutturmaya çalıştığını belirtmiştir.^[54] Hegel’de tinin belirleniminin sembolik anlatımı olan ‘minervanın baykuşu’ öyle görülüyor ki F. Nietzsche açısından uçuşunu bekleyen ve durum analizi için geride kalma çekingenliği gösteren bir gözlemci konumundadır. Başka bir deyişle özgürlüğün meşruiyetinin üretiminin yerine özgürlüğün sınırlarının meşruiyetinin üretimidir. Bu sınır belirlenimini “Şimdiye dek bütün etik düzenler o denli zavallı, o denli doğa dışı ki eğer insanlığın üzerinde egemenlik kurmamış olsalardı, insanlık onları birer birer yok ederdi.” şeklinde ifade eden Nietzsche bu düzenlerin yıkılışından doğan belirsizliği de, “En güçlü ve şeytani ruhlar uyuyan tutkuları tutuşturur, tüm düzenli toplumlar tutkuları uyuturken onlar hiç denenmemiş olandan zevk alma duygusunu uyandırır, onlar sınır çizgilerini ve inançları değiştirmek isteyenlerdir” şeklinde ifade etmiştir.^[55] Bu değişimin ucu bucağı belli olmasa da onda kazançlı bir şeyler olması gerektiğini belirtmiştir.^[56] Benzer bir itiraz Karl Marx (öl. 1883)’ın “Filozoflar dünyayı yalnızca çeşitli biçimlerde yorumlamışlardır ancak sorun onu değiştirmektedir.”^[57] ifadesinde kendisini göstermektedir. Bu anlamda eylem bir taktik olmadığı takdirde doğal olarak kendisini gerçekleştirmesi ile açtığı mekânda kendi normlarını kendisi oluşturacaktır.

[48] Friedrich Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü Bir Polemik*, çev. Zeynep Alangoya (İstanbul: Kabalacı Yayınevi, 2011), 18.

[49] Nietzsche, Şen Bilim, 18.

[50] Nietzsche, Şen Bilim, 18.

[51] Nietzsche, Şen Bilim, 18.

[52] Ruh kelimesi metinde Hegel’in metinlerinde doğada ve insan aklında kendisini ifade eden ‘geist’ kavramı ile ifade edilmiştir.

[53] Nietzsche, Şen Bilim, 15.

[54] Nietzsche, Şen Bilim, 24.

[55] Nietzsche, Şen Bilim, 28.

[56] Nietzsche, Şen Bilim, 27.

[57] İfade K. Marx’ını 1845’te yazdığı Feuerbach Üzerine Tezler’in 11. kısa felsefi notudur. Marx hayattayken bu çalışmayı yayımlamadı, özgün basımı Engels tarafından 1888’de, kendi yazdığı Ludwig Feuerbach ve Klâsik Alman Felsefesinin Sonu’nun, ayrı basımının Ek’inde yayınlanmıştır. Bkz. Friedrich Engels, *Ludwig Feuerbach ve Klâsik Alman Felsefesinin Sonu*, çev. İsmail Yarkın, (İstanbul: İnter Yayınları, 1999), 68.

Belirttiğimiz karakterdeki bir eylem yeninin bireyselliği ile tekrarın kolektifliği karşılığında oturmaktadır. Tekrar tarihsel, dilsel ya da mantıksal sınırlamaların dayatmasında olabilirken yeninin mekânı yönlendirme ve sınırlamadan sıyrılma önkoşulunun olduğu bir mekândır. Nietzsche metafizik bir öte dünyanın tecrübesi ile kendinden geçme yerine dikey hiyerarşi ile konumlanmamış, mevcut dünya ile yatay konumlanmış dünyanın tecrübesini ifade etmektedir. Nietzsche'nin ifadeleri daha önce göze alınmamış daha önce kalkışılmamış olanı yapmanın coşkusu olması bakımından ziyadesi ile dünyevidir. Bu anlamda aşkınlık yatay bir düzlemde şekillenmiş düşünme şekli ile algılanmaktadır.

Dikey hiyerarşinin olmadığı yatay sınırlarında olabildiğine belirsizleştiği haritalar katı ve karasal olmayan bir dünyayı işaret etmektedir. Böyle bir dünyada doğal olarak özne de bu akışkanlıktan nasibini almaktadır. Arthur Schopenhauer (öl. 1860) özneyi “Her şeyi idrak eden fakat kendisi hiçbir şey tarafından idrak edilemeyen”^[58] olarak ifade etmiştir. Öznenin bireyselliği dolayısıyla özne tarafından yapılan üretimin bireyselliği kolektif dille kavranmasını engellemektedir. A. Schopenhauer'un öznesi yeninin üretimi içerisinde hareketli olan özne olarak öznel ya da kolektif sınırlamaları reddetmektedir. Öznenin kendi üzerine düşünmesi de bu akışkanlığı yakalayamamaktadır. Zira öznenin düşünce nesnesi haline getirilmesinde de özneyi düşünen olarak özne kavranmaktan sıyrılmaktadır.

A. Schopenhauer'un özne anlayışına benzer bir şekilde Nietzsche de özneyi her türlü belirlenimden uzak bir şekilde tanımlama gayreti içerisinde. Bunun için Nietzsche'nin kullandığı tanım ‘üstün insan’(Übermensch) dir.^[59] Richard Wisser (öl. 2019), üstün insan tanımı için “Henüz son amaç durumunda olmayan insan, şimdiye değin olageldiği biçimiyle kendisinde henüz gerçekleşmemiş olan bir şeye doğru gidiş, o şey yönünde bir olabilirliktir.” ifadesini kullanmıştır.^[60] R. Wisser'in ifadesi öznenin mümkün olasılıklar bütünü olarak ifade edilmesidir. Özne her türlü sınırlılıkların dışında saf bir olumsuzluk olarak tanımlanmaktadır. R. Wisser, Nietzsche'nin ortaya koymaya çalıştığı anlayışı ‘ilerleme’, ‘öne adım atma’ olarak tarif etmektedir.^[61] Kendisini her türlü kısıtlılıktan arınmış olarak kuran özne doğal olarak kendi mekânını da benzer kısıtlılıklardan arınmış olarak kuracaktır. Artık dünyanın sınırlarından arınması ile dışarının ya da sınırların olmadığı bir dünyada özneyi de sınırlar içinde tutan bir dünya yoktur.

Özne için de dünya için de kesinliğin olmaması denetlenebilir risk ve değişkenlik anlayışını ön plana çıkarmaktadır. Özne sabitlik ve güvenliği tespit edemeyeceğine göre, daha net bir ifade ile sabitlik ve güvenlik olmadığına göre güvencesizlik ve

^[58] Arthur Schopenhauer, *İsteme ve Tasavvur Olarak Dünya*, çev. A. Onur Aktaş, (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2020),72.

^[59] Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, 13-16.

^[60] Richard Wisser, “Friedrich Nietzsche: Üstün İnsan Görünürde mi?”, *Felsefe Arkivi* 27 (1990), 83.

^[61] Wisser, “Friedrich Nietzsche: Üstün İnsan Görünürde mi?”, 88.

belirsizliğin yönetimi gerekmektedir. Nietzsche bu durumu “Bütün varlığı düşünülebilir kılmak istiyoruz, haklı bir güvencesizlikle.”^[62] diyerek tarif etmiştir.

Üretim döneminin haritacılık anlayışı da dünyanın bir bütün olarak düşünülebilir olması, dünyanın bir mekân olarak üretilebilmesi olarak ifade edilebilir. Haritacılığın dünya üzerindeki ulaşım risklerini belirlemesi riskin yönetilmesini optimize etmektedir. Haritacılığın bu bağlamda insana kazandırdığı şey bir mekân keşfi ya da mekânı kopyalama olarak tarif edilemez. Harita olmayan daha naif bir ifade ile bilinmeyi açık seçik ve gerçekçi bir şekilde üretmekte ve tecrübenin istifadesine sunmaktadır. Bu anlamda harita dünyayı temsil eden dünyanın bir sembolü değil imge olarak, sembol olarak dünyanın bir mekân olarak yeniden üretilmesidir. Harita dünya sembolünü zihne taşıdığı gibi zihni de kendi gördüğü, hedeflediği ve var ettiği dünya sembolüne taşımaktadır. Haritadaki gerçeklik, görünürlük, ortaya çıkartılan açık beyan, asıl olanın ortaya çıkması anlamına gelen ‘aletheia’ karakterine bürünmektedir.

Öznenin kendi özerkliği içerisinde kendi mekânını üretmesi doğal olarak mekânın subjektifliği sorununu da beraberinde getirmektedir. Daha önce atf yaptığımız A. Schopenhauer’ın özne tanımına dönecek olursak her tür nesnel tanılamamanın ötesine kaçan öznenin ürettiği mekân da doğal olarak nesnel, evrensel bir mekân olmayacaktır. R. Wisser, Schopenhauer’ın İsteme ve Tasavvur Olarak Dünya^[63] adlı eserinin iki ana düşünceyi ifade ettiğini belirtmiştir. Bunlardan ilki Dünya benim için tasavvurdur, ikincisi dünya kendi başına bir iradedir.^[64] Dünyanın özne için bir tasavvur olması onun bir özneye bağlı olan bir düşüncenin mekânı olarak düşünülebileceğini ifade etmektedir. Mekân özne için var olmaktadır. Mekândan söz ettiğimizde mekâna ilişkin bir tasavvuru olan bir kimsenin mekân üretiminden bahsetmekteyiz. Mekânlar bireyin düşünme, isteme, algılama gücünün somutlaştırabildiği nesnel olarak ortaya çıkmaktadır. Öznenin mekân üretiminde ön plana çıkması çoklu mekânlar, çoklu gerçeklikler, çoklu hakikatler söyleminin itici unsuru olabilir. Bu yaklaşım yaşadığımız çağın ‘post truth’ söylemi ile ifade edilebilir. Post truth kavramını kısaca mekânın, gerçeğin ve hakikatin sürekli yeniden üretildiği hakikat ötesi bir dünya olarak tanımlayabiliriz. Ancak Baudrillard çağımız mekân üretimini bir önceki dönemin mekân üretiminden radikal bir farkla ayırmaktadır. O’na göre artık mekânın üretiminin gerçekle, var olanla hiçbir bağı kalmamıştır. Gerçeğin sürekli üretildiği bir simülasyon sürecine denk gelmektedir. “Simülasyon kavramının harita üzerindeki bir toprak parçası, bir töz ya da referans sistemiyle hiçbir ilişkisi yoktur. Bir kökten ya da bir gerçeklikten yoksun geçişin modeller aracılığıyla türetilmesine hiperger-

^[62] Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, 92.

^[63] Arthur Schopenhauer, *İsteme ve Tasavvur Olarak Dünya*, çev. A. Onur Aktaş, (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2020).

^[64] Wisser, “Friedrich Nietzsche: Üstün İnsan Görünürde mi?”, 78.

çek (Hyperreality) yani simülasyon denir.”^[65] Bir kök ya da bir gerçeklikten yoksun üretilen mekânların bize nasıl bir dünya sunduğu bizi simülasyon dünyasının analizine yönlendirmektedir.

4. YAŞADIĞIMIZ DÖNEM, MEKÂNIN SİMÜLE EDİLMESİ VE SİMÜLASYON

J. Baudrillard’ın belirttiği ve yaşadığımız döneme denk gelen zamanın belirleyici unsuru “simülasyon”dur. Simülasyon J. Baudrillard’ın tanımı ile “Bir araç, bir makine, bir sistem, bir olguya özgü işleyiş biçiminin incelenme, gösterilme ya da açıklanma amacıyla bir maket ya da bir bilgisayar programı aracılığıyla yapay bir şekilde yeniden üretilmesi.”^[66]dir. Ancak yukarıda da Baudrillard’dan yaptığımız alıntıda da ifade edildiği üzere bu üretimin bir töz ve referans sistemi ile artık bir alakası bulunmamaktadır. Coğrafi keşifler ve dünyanın haritalanması ile başlayan mekânın üretilme süreci günümüzde artık belirli bir referans sistemine bağlı kalmadan gerçeğin üretilmesi olarak ifade edilmektedir. Baudrillard süreci ifade ederken, “Burada bir taklit, suret ya da parodiden değil asıl yerine göstergeleri konulmuş bir gerçek, başka bir deyişle her türlü gerçek süreç yerine işlemsel ikizini koyan bir caydırma olayından söz ediyoruz.”^[67] demektedir. Baudrillard geçekliğe referans vermeden üretilen simülasyonların kitle iletişim imkânları, haberler ve reklam sektörü sayesinde yaygınlık kazandığını ifade etmektedir.^[68] Kitle iletişim araçları ve medya yolu ile üretilen simülasyonlar gerçeğe referans verme ihtiyacı duymayan yapay mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küresel iletişim araçlarının ürettiği mekân olayları bireye sunarak bireyin dünyasını küresel dünya ile eş zamanlı olarak senkronize etmektedir. Bütün insanlık mantıksal bir parantezin içerisinde ve şimdiki zamanda mekânlaşmaktadır. Daha önce coğrafi keşifler ve dünyanın haritalandırılmasında ifade ettiğimiz ve tek yönlü bir hareketi işaret eden mekân ihracı ve mekân üretimi artık dünyanın bir bütün olarak mekânlaşması anlamında karşılıklı trafiği işaret etmektedir. Bu tek mekânlılığın uluslar arası ticari ilişkiler, bilimsel çalışmalar yürüten uluslar arası kurumlar aracılığıyla çok kültürlülük olarak adlandırılması ayrı bir inceleme konusudur. Ancak şunu söyleyebiliriz ki iletişim sayesinde insan gündelik yaşam alanından çok daha geniş bir alana yayılmıştır. Bu sadece yabancılaşma kuramının –zamanı ve mekânı yakalayamamanın- zemini değil insanın kendisine dışarıdan bakabilmesinin zeminidir. Başka bir deyişle birey kendi mekânı ile küresel mekân arasında sürekli bir iletişim halindedir. Dünya, şehirlerin ve insanların “kendinde”

^[65] Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*,14.

^[66] Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*,7.

^[67] Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*,15.

^[68] Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*,117-138.

olamadıkları yerdir. Bireyin kendinde bir mekânının olamaması simüle edilmiş küresel bir mekânın dışında bir mekânın bulunmadığı olarak da ifade edilebilir.

Dünyanın yatay olarak iç içe geçmişliği yerel ile evrensel olan arasındaki ilişkiyi ön plana çıkarmaktadır. Mekân ile yerel olan arasındaki bağın küresel olanla girilen ilişki ile farklılaşacağı kesindir. Bu farklılaşma, mekânı bulunan yerel ile mekânsız küresel arasındaki gerilimden kaynaklanmaktadır. Kitle iletişim araçlarının faaliyet gösterdikleri alan fiziksel mekândan ziyade yapının 'misyon'unun taşınabilir bir mekân işlevi gördüğü küresel mekândır. Bu tür bir ilişki ağı insanları yurtlarından, yaşam tarzlarından esinlenerek değil organizasyonun içindeki iletişime göre yapılandırmaktadır. Bu yapılanmanın imkânının oluşumunda insan ile mekân arasındaki bağın çoklu kurulumunu sağlayan mobilitenin ciddi etkisi vardır. Mekân iletişim olanakları sayesinde kolaylıkla üretilebildiği gibi insan da kolaylıkla mekân değiştirebilmektedir. A. Dağdelen "Modern örgütler yerel olan ile küresel olanı bir dizi yolla birbirine bağlar. Belirleyici olan küresel süreçlere katılımdır."^[69] demektedir.

Küresel süreçler ile bu küresel süreçlere katılım sağlayan ya da maruz kalan arasındaki asimetrisinin bir iktidar oyununa dönmesi yerel ile evrensel olanın ilişkisini konumlanan-konumlayan, çerçeve-içerik ilişkisine çevirmektedir. Bu yerelin kendisini ancak tasarılanmış bir mekânda gösterebilmesini ifade etmektedir. Yerel kendisini evrenselin tasarladığı dünyada onun çizdiği mekânda ifade edebilmektedir. Schopenhauer'un deyimiyle "Artık ona güneşle değil sadece güneşi gören gözle, toprakla değil sadece toprağı hisseden elle tanışıklığın olduğu; kendisini çevreleyen dünyanın yalnızca bir tasvir olduğu; yani dünyanın sadece başka bir şeye -tasavvur edene- bağımlı olarak var olduğu açık ve şüphesiz hale gelir."^[70] Baudrillard'ın eleştirisi Schopenhauer'in alıntısı ile daha görünür olmaktadır. Baudrillard tasavvur edenin artık birey olmadığını mekânın tasavvurunun simülasyon sistemleri ile bireye sunulduğunu ifade etmektedir. Tasarım süreçlerinin belirlenmesi tasarlanan mekân içerisinde yerelin görünümünün de belirlenmesi anlamına gelmektedir. Sloterdijk tasarımların oluşmasını "sesler ve resimler aracılığıyla dünyanın öbür ucundan 'tasarımları' bizlere aktaran telefon ve monitörlerle de tanıştık."^[71] diyerek medyanın yenedünyanın haritasını çıkartmadaki yerini işaret etmektedir.

Geçerliliğin iletişim araçları ile işlerlik kazanması, herhangi bir tasvirin kitle tarafından kabul görmesi sayesinde gerçekliğin yerini aldığı anlamına gelmektedir. "Eğer dünyanın resmine ilişkin evrim tarihi az çok tamamlanmış ve genel anlamda kabullenilmiş ise 'dünya' tarihi sonuna ulaşmıştır. Artık önemli olan bu resmi ilk

^[69] Ayfer Dağdelen, "Küreselleşme Sürecinin Yerelleşme ve Siyasal Kültür Üzerindeki Etkileri", *Dergi Park*,20/01/2023.

^[70] Schopenhauer, *İsteme ve Tasavvur Olarak Dünya*, 69.

^[71] Sloterdijk, *Kapitalist Dünyanın İç Evreninde*, 257.

çizen ve bunu kabul ettiren değil; resmin, çoğunluk tarafından, karasal bağlam içerisindeki konumların geçerli tasviri olarak kabul edilmesidir.”^[72] Medya üzerine yapılan çalışmalar halkların yaşam tarzlarının ya da kültürlerin nasıl oto plastik bir etkinin içinde olduğunu anlamamıza yardımcı olmaktadır. Michael Marquard (doğ. 1943) dünya genelinde yapılan organizasyonlar ve reklamların tüm dünyaya kitle iletişim araçları ile tanıtıldığına dair örnekler vererek bu faaliyetlerin bizi küresel çağa soktuğunu söylemektedir. İnsanların küresel değerleri ve küresel pratikleri paylaştığını ifade etmektedir. Bu fırsatların insanların kendilerinden çokça uzakta olan insanlarla küresel dil ve küresel medya vasıtası ile kolaylıkla iletişim kurmalarından kaynaklandığını belirtmiştir.^[73] Global dil ve küresel medyanın nasıl bir çerçeve olduğu medyada ortaya çıkanın içeriğini de etkilemektedir. Belki çerçeve kavramından ziyade ‘enstalasyon’ kavramı mekân ve içerik ilişkisini daha sağlıklı ifade etmektedir. Birey iletişim ağlarından akan haber ve ileti mekânının niteliklerini zorunlu olarak algılayan ve katılımın temel ilkesi olan kişi olarak bulmaktadır kendisini. Ancak bu enstalasyon belirli bir içeriğin belirli bir mekânda sergilenmesinden çok belirli bir içeriğin belirsiz bir mekânda sergilenmesi anlamına gelmektedir. Bu koşullar altında fiziksel mekândan ziyade iletişim mekânı önemli hale gelmektedir. Klasik mekân iletişim mekânına transfer edilebildiği oranda varlığını devam ettirebilmektedir. Başka bir deyişle klasik mekân iletişim mekânının enstalasyonu ile anlamlandırılmaktadır. Klasik mekân anlayışında var olan mesafe, sınır, ayırım, iletişim mekânında ulaşılabirlik, sınırsızlık, birleşim ve dokunabilme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu mekân uzakta olan her şeyi bulunduğumuz yere, burada ve şimdiler toplamına aktarabilmektedir. Baudrillard’ın “Anlam ve iletişim hipergerçekleşmiştir. Gerçeğe bir son veren şey gerçekten daha da gerçek gibi görünmektedir.”^[74] diyerek bu iletişim mekânının artık klasik mekânı göstermediği, iletişim aracının kullanımında olan herhangi bir mekân ya da olayın kendi gerçekliği ile bir ilgisinin kalmadığı ve iletişim aracının klasik mekânı kendi yapılış şekline, kendi koduna göre yeniden oluşturduğu ve klasik mekânı gerçeğin yerini alacak bir mesaj modeli olarak kullandığını belirtmektedir.

İletişim ortamının mekânı dönüştürmesi doğal olarak belirli bir tarihsel arka plana sahiptir. Bu yazının icadı ve yazılı metinlerin ortaya çıkması ile kendisini göstermiştir. Okuma yani metni anlama başka bir deyişle duruma bağlı kalmadan olguyu kavrayabilme anlamına gelmektedir. Aktarımın duruma bağlı kalma zorunluluğunun olmaması kişilerin, olayların ve bağıntıların durumdan bağımsız olarak yazılı gerçekliğe aktarılması anlamına gelmektedir. Bu durum ‘muhayyile’nin düşüncenin bir türü olarak belirlenmesi anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle bir durumun anlaşılabilmesi için onun iştirakçisi, şahidi olmak gerekmediği gibi durumun gerçekleşmiş olması da gerekmemektedir. Tabi böyle bir tecrübe be-

^[72] Sloterdijk, *Kapitalist Dünyanın İç Evreninde*,259.

^[73] Michael J. Marquard, “The Global Age and Global Economy”, *Developing Human Resources*, 20/01/2023.

^[74] Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*,120.

rabesinde yorum sorununu başka bir deyişle bağlamın ne olduğu, bağlamın dışına çıkılıp çıkılmayacağı sorunlarını beraberinde getirmektedir. Yazı sorunu bu bağlamda simülasyon sorununu ele almada yaralı olabilir. Yazının oluşturduğu mekân anlayışı iletişim araçları ile dünyanın tamamen küçülmesini ya da sınırsızlaşmasını sağlamıştır. Sınırsız dünya tanımı küresel olan ile yerel olanın mekândaşlığını ima etmektedir. Maher, McGahern'den yaptığı alıntıda “evrensel, duvarsız yereldir”^[75] başlığı ile bu duruma işaret etmektedir. Buradaki ‘duvarsız’ kavramı yerel ile küresel olanı doğru parçası ile nokta arasındaki ilişki ile tanımlamaktadır. Böyle bir yaklaşım yerel olan ile küresel olanın bütün-parça ilişkisindeki gibi anlaşılması sonucunu doğurmaktadır. Global ile yerel arasındaki ilişkinin homojen bir mekânda gerçekleştiği izlenimi uyandırır dahi bunun gerçeği ne kadar yansıttığı daha dikkatli ele alınmalıdır. Yerel dönüştürülemez başka bir deyişle simetrik olmayı ifade ederken küresel gücünü simetrik olmasından almaktadır. Bu anlamda yerel bir arada olmama belirli bir mekânda olma durumunda iken küresel daha önce de ifade ettiğimiz üzere bir araya toplama, sınırsızlaşma ve mekânsızlaşma olarak ifade edilebilir. Küreselin enstalasyon mekânında yerel tam olmama, işlevini tam olarak ifade edememe hali iken kendisini küreselin enstalasyonunda tamlığa ulaştırabilmektedir. Mekân ile içerik^[76] arasında kurulan bu iktidar ilişkisi görünen ile gösteren arasındaki ilişkiyi de tersine çevrilebilir kılmaktadır. Bir soru şeklinde ifade edecek olursak küreselin mekânında görünen yerel midir yoksa küresel yerel aracılığıyla kendisini mi sergilemektedir? Soruyu daha net hale getirirsek yerelin ardında bir küresel var mıdır yoksa görünen küresel midir?

Çalışmanın başında ifade ettiğimiz üzere simülasyonun tarihin çeşitli devirlerinde varlığını farklı şekillerde devam ettirdiğini ifade eden J. Baudrillard günümüz simülasyonlarını harita üzerinden açmaya devam etmektedir.

“Günümüz soyutlama biçimlerinin haritacılık, suret çıkarma, aynadan yansıma ya da kavramla bir ilişkisi kalmamıştır. Simülasyon kavramının harita üzerindeki bir toprak parçası, bir töz ya da referans sistemiyle hiçbir ilişkisi yoktur. Bir köken ya da bir gerçeklikten yoksun gerçeğin modeller aracılığıyla türetilmesine hipergerçek (Hyperreality) yani simülasyon denilmektedir. Başka bir deyişle harita öncesinde ya da sonrasında bir toprak parçası yoktur. Bundan böyle önce harita, sonra topraktan – gerçeğin yerini alan simülakrardan- söz etmek gerekir.”^[77]

Alıntıdan anlaşıldığı üzere gerçek ve gerçeğin simüle edilmiş halini üst üste bindirmek artık faydasız bir uğraştır. Harita ile toprak parçasının gerçekliğinin

^[75] Eamon Maher, “The Universal is The Local Without Walls”; John McGahern and the Global Project”, *Cultural Perspectives on Globalisation and Ireland*, (ed. EamonMahter), Oxford (2009), 211-231.

^[76] Enstalasyon ve mekân, içerik ilişkisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Dilek Toluyavaş, “Sanat Pratiğinde Enstalasyon, Mekân, Nesne ve Sanatçı Örnekleri”, *Akademik Sanat Dergisi* 5/11 (2020), 101-114.

^[77] Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 13-14.

örtüşmesi çabası J. Baudrillard'ın tabiri ile *kopya* üretiminin olduğu Rönesans- Sanayi Devrimi arası dönemi işaret etmektedir. Günümüzde harita bir toprağı işaret etmemekte toprağın gerçekliğini kendisi üstlenmektedir. Haritanın arkasında bir toprak parçasının yokluğu toprak parçasının bizzat haritada ortaya çıktığı göstermektedir.

J. Baudrillard'ın haritanın bir toprak parçasını işaret etmediği tespiti artık haritanın farklı açılar ve farklı yorumlarla çoğaltıldığını, tek tip ve bir gerçeğe referans ettiği varsayılan anlamından kurtarılması çabası sonucunda haritanın sonsuzca üretilen bir anlama referans ettiği anlamına gelmektedir. Gerçeğin kendisinden başka referansı olmadan sonsuz sayıda çoğaltılması (yorumlanması)^[78]na karşı eleştirel tavrı J. Baudrillard'ın iletişim araçlarının işlevini belirttiği metinlerde kendisini göstermektedir. Gerçek olayın televizyonlarda iletişim ortamına referansla üretildiğini, medyanın tek başına varlığının olay çıkması için yeterli olduğunu ifade eden J. Baudrillard bu iletişim kalıplarını gerçeğin yerini alan modeller olarak tanımlamaktadır.^[79] İletişim araçlarında üretilen haber ve haberin anlamı üzerine yaptığı analizde anlamı kendi içinde üreten kapalı bir devre olarak tanımlanan iletişim araçlarının gerçeğe son veren ve gerçekten daha gerçek görünen sistemler olarak tanımlamaktadır.^[80] Başka bir deyişle olayı imgeler ve göstergeler vasıtası ile üreten iletişim araçları artık olayın varlığını gereksiz kılacak şekilde hipergerçek olay üretebilmektedir. Hipergerçek J. Baudrillard'ın bakışında gerçeği kopyalayamayan, gerçeğin yerine geçen imgeler ve göstergeler sistemi olarak anlaşıldığından medya mitsel bir etki gücüne sahiptir.^[81] Yukarıda değindiğimiz 'enstalasyon' ya da çerçeve-içerik bağlamında düşündüğümüzde medya kendisini üretilmiş imgeler vasıtası ile var etmekte, görünür kılmaktadır. Bu da medyanın var olabilmesi için göstergelerin sürekli olarak yenilenmesi anlamına gelmektedir ki 'simülasyon dünyası' bu seviyeye tekabül etmektedir. Başka bir deyişle bir mesaj modeli iletişim aracını ve gerçeği aynı anda üretmektedir. J. Baudrillard gibi iletişim araçlarının etkisi hakkında eleştirel bakışa sahip Marshall McLuhan (öl. 1980)'ın 'The Medium is The Message'^[82] saptaması içerik ve mesajların iletişim aracı ile olan mesafesinin ortadan kalkması anlamında dikkate değerdir. 'Mesaj iletişim aracının kendisidir' söylemi iletişim aracına gerçeklik kazandıran şeyin üretilmiş olan mesaj'ın kendisi olduğu anlamına gelmektedir. J. Baudrillard, M. McLuhan'ın 'mesaj iletişim aracının kendisidir' söylemini gidebileceği en uç noktaya kadar götürmeyi deneyerek bu söylemin özellikle elektronik kitle iletişim araçlarının gerçekliğin bir konumu

^[78] Yorum biliminin ilgi alanına giren sonsuz yorum ve yorum ile metnin çoğaltılması bizim metnimizde üretilen sonsuz simülasyon modelleri ile gerçekliğin sonsuz sayıda çoğaltılabilirliği şeklinde kullanılmıştır. Sonsuz yorum sorunu için ayrıca bkz. Selami Varlık, "Negatif Hermeneutik ve Sonsuz Yorum Sorunu", *Cogito Dergisi* 89 (2017), 116-189.

^[79] Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 86-87.

^[80] Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 117-127.

^[81] Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 120.

^[82] Marshall McLuhan, *The Medium is The Message*, 20/01/2023.

ile başka bir konumu arasında aracılık yapmadığını, iletişim aracı ve gerçeklik arasında bir mesafenin, karşılığın kalmadığını ifade etmektedir.^[83] Bu sadece mesajın değil iletişim aracının da 'hipergerçek' olarak tanımlanması anlamına gelmektedir. "Olmayan varlığını imgeler yani göstergelere dönüştürerek yineleyen sistem bu sa- yede bir gerçeklik katsayısına sahip olmaktadır."^[84] Aslında iletişim aracına bir ger- çeklik kazandıran şey yine gerçeklik kazandırılmış olan mesajdır. "Etkisini anında hissettiren tek bir model mesaj, iletişim aracı ve gerçeği aynı anda üretmektedir."^[85] Bu anlamı ile iletişim araçlarında ortaya çıkan simülasyon modeli gerçeğin artık olmadığını erteleme işlevi görmektedir. Slavoj Žizek'in ifadesi ile bir ara mekanda ödünç alınmış bir zamanda yaşayarak temel bir imkansızlığın ertelenmesinin ya- şanmasıdır.^[86]

Medya üzerinden gerçeğin sonsuzca üretilmesi, mesaj ile olay arasında zorun- lu bir ilişkinin kalmaması insanın mutlaktan, kesinlikten ve evrensel mesajlardan kurtulması anlamına gelmektedir. Bu dünyaya üçüncü bir göz olarak bakan ve dünya hakkında konuşma iktidarını bir şekilde elinde bulunduran soyut öznenin tekrardan dünyaya çekilmesi sonucunu doğurmaktadır. Ancak sonsuz yorumun oluşturduğu şey sadece dünya değildir özne de bu dünya ile birlikte yeniden inşa edilmektedir. Özne kimliğini kitle iletişim araçlarının mesaj aktarımına borçlu- dur. Dünyayı kavrayan ve yaratan özne tarihsel ve sembolik belirsizlikler içerisinde belirlenen bir özneye dönüşmüştür. Simge sistemlerinin, iletişim araçları ile oluş- turulan sosyal ilişkilerin öncelik taşınması öznenin bu ilişki araçları ile oluşturulan türev bir varlığa dönüştüğü anlamına gelmektedir. A. Tüzer, J. Baudrillard gibi postyapısalcılar göstergenin –dil, kültür, öznellik, toplumsal ilişkiler v.b.- nedensiz ve göndergesel olmayan karakterine vurgu yaptığını belirtmiştir.^[87] Bu yaklaşım M. McLuhan'ın 'mesaj iletişim aracının kendisidir' anlayışına paralel olarak göste- rilen- gösteren ilişkisinde gösterenin öneminin arttığı, gerçeğin gösterenin sonsuz mesaj üretimi içerisinde üretildiği anlamına gelmektedir. Mesaj kendisi dışındaki bir gerçekliğe referansta bulunmadığından dolayı olgulardan ziyade yorumlar ön plandadır ve hiçbir yorum bir diğerine göre ayrıcalıklı bir konuma sahip olmadı- ğından gerçekliğe referansın olmadığı sonsuz yorum içinde kendisini göstermekte- dir. Dolayısıyla özne kendisini aşan bir iletişim ağının ürettiği simge sistemi tara- fından üretilmektedir. Artık kurucu, özerk, evrensel eylemin merkezi ve dayanağı olan bir özne söz konusu değildir.

[83] Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 123.

[84] Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 120.

[85] Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 122.

[86] Slavoj Žizek, *İdeolojinin Yüce Nesnesi*, çev. Tuncay Birkan, (İstanbul: Metis Yayınları,2019), 22.

[87] Tüzer, "Postmodernizm ve Tanrının Ölümü: Öznenin Arkeolojisi Üzerine Bir Deneme",96.

Simge sistemlerinin sürekli olarak kendisine referans vererek yenilenmesini J. Baudrillard “için için kaynamak”^[88] olarak isimlendirmiştir. J. Baudrillard’ın ‘için için kaynamak’ ifadesi mesajın küresel enstalasyonda kendi kendisine referans vermesi bakımından dikkate değerdir. İçin için kaynamak mesajın her hangi bir düzeyde gerçekliğe karşılık gelmesine değil sembolik bir değiş tokuşta kendisini göstermesi anlamına gelmektedir. Bu mesajın sürekli geri çekildiğine, farklılaştırıldığına ve karar verilemez bir ertelemeye girdiğine işaret etmektedir. Jacques Derrida’nın (öl. 2004) yapıbozumunda ikili karşıtlıkların iktidarının sürekli yer değiştirmesi ve bu karşıtlıkların hâkim bir kavram etrafında kurulamayacağı tezi^[89] dikkate alındığında J. Baudrillard’ın mesafenin ortadan kalkması ve ‘için için kaynama’ ifadesinin hedefi kendisini göstermektedir. J. Derrida ile karar verilemezlik aşılacak ve üstesinden gelinebilecek bir şey olmaktan çıkmıştır. Bu anlamda karar verilemezlik özgürlük için bir mekân açıcı özelliğinin yanında J. Baudrillard açısından bireyi sonsuz anlam oyunu içerisinde etki altına almanın imkânına dönüşmektedir. Watergate skandalını^[90] ve bu skandalın halka sunulma biçiminin ele alan J. Baudrillard skandalın çeşitli yorumlarla sunulmasıyla skandalın kendisinin ortaya çıkarmak istediği şeyin bizzat skandal tarafından örtüldüğünü ifade etmektedir.^[91] Skandal hakkında medyada o kadar çok ve o kadar birbirinin karşıtı yorumlar yapılmıştır ki artık sonsuz yorum içerisinde onlarca ayrı Watergate skandalı vardır. Watergate skandalının kendisi üretilen yorum çokluğu içerisinde görünmez hale gelmiştir. Üretilen simülasyon gücünü ve aynı zamanda caydırıcılığını yorum sonsuzluğundan almaktadır. Gerçeğin gerçeğe eş değer göstergeler aracılığıyla tekrar tekrar üretimi tüm mesafeleri ve karşıtlıkları ortadan kaldıran bir karar verilemezliği oluşturmaktadır.

SONUÇ

J. Baudrillard, Rönesans ile sanayi devrimi arasında kalan ‘klasik’ dönemde kopyalama faaliyetinin önemli ölçüde belirleyici olduğunu ifade etmektedir. ‘Kopyalama’ asıl olana benzeme asıl olanı anlama ve taklit etme faaliyeti olarak kökleri çok eski dönemlere kadar götürülebilecek bir düşünme faaliyetidir. Düşünce, kendisinin de pay aldığı Mutlak’ı araştırma, O’na göre kendisini konumlandırma ve O’nu taklit etme yoluyla ‘hakikat’i elde edebileceği kanaatindedir. Aşkın bir hakikate ulaşma O’nu taklit etme teorik ve pratik etiği etkilediği gibi sanat ve estetiği

^[88] Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 94-111, 119.

^[89] Gerçekliğin hâkim bir kavram etrafında kurulamayacağına dönük karar verilemezlik hakkında bkz. Banu Alan Sümer, “Derrida’da Karar Verilemezlik ve Sorumluluk İlişkisi”, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 18 (2014), 31-44.

^[90] Watergate skandalı, Amerika Birleşik Devletleri’nde 1972-1974 yılları arasında Başkan Richard Nixon yönetimini içeren ve Nixon’ın başkanlığının sona ermesiyle sonuçlan büyük bir federal siyasi skandaldır. Ancak kitle iletişim araçlarında birbiri ile çelişkili hatta komplo teorilerine varan o kadar farklı yorumla tekrar tekrar üretilmiştir ki Baudrillard’a göre artık Watergate bir skandal olmaktan çıkmış skandalı gizleyen bir simülasyona dönüşmüştür.

^[91] Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 32-34.

de şekillendirerek kendi karakteristiğinde bir mekân oluşturmuştur. Tabi ki çeşitli zaman aralıklarında kopyanın temsil ettiği asılın farklı özler olduğu ifade edilmiştir. Evren bazen ilahi olanın bir kopyası olmuştur. Descartes düşüncesinde ise evren matematik bilginin temsilcisi olmuştur. Ya da Rönesans sanatına yön verdiği gibi evren insani olanın bir yansıması olarak kabul edilmiştir. Yansıtılması gereken özün ne olduğuna dair soruya verilen cevaplar farklılaşsa dahi evren bir asıl kopyası olarak anlaşılmıştır. Bir özün kopyası olan evrenin mekânlaşması o özü hangi açıdan ne kadar iyi yansıtılabildiğine göre değerlendirilmiştir. Bu açıdan mekânın sözel ya da kartografik haritaları o mekânın özü nasıl yansıttığına dair açıklama ve tanımlama çabalarıdır.

Harita asıl olanı kopa etme işlevini gördüğü dönemde insan da yaşadığı alanı asıl kopya ilişkisi içerisinde mekânlaştırmaktadır. Mekânlar temsil ettikleri şeye göre anlam kazanmakta, onları yansıtma durumlarına göre değerlendirilmektedirler. Yukarıda da belirttiğimiz üzere bu dönem haritalarının kutsal mekânları merkeze alması ya da çizildikleri şehri merkeze almaları onların temsil kabiliyetlerinin aynı zamanda belirli özleri yansıtma yetenekleri ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Haritalarda kullanılan yönler belirli bir değeri yüzeye kopyalayarak mekânı temsil etmektedir. Daha önce değindiğimiz gibi 'doğu' tarafsız bir yön değil Kudüs'ün mekânı olması bakımından haritalarda temsil edilmektedir. Mekân belirli bir özü temsil ettiği onu pozitif olarak yansıttığı ölçüde etik ve estetik bir değer kazanmaktadır.

Ancak Baudrillard'da göre Rönesans döneminden sonra kopyaların sayısının artması onların ticari değer yasaları altında değiş tokuş edilmeleri ve bu ticari değer yasaları altında üretilmeleri sonucunu doğurmuştur. Rönesans dönemi sonrasını işaret eden bu değişim kopyanın asıl olana referansla anlam kazanmasından çok değişim değeri içerisinde üretilmesi anlamına gelmektedir. Sanayi devrimi sayesinde kazanılan teknik kabiliyetlerin üretim imkânında meydana getirdiği değişimi dikkate aldığımızda mekân üretilebilir olması ile kıymet kazanmakta mekânın öznesi olan insan da bu üretime uygun şekilde organize edilmektedir. Her ne kadar sanayi devrimi bir alt yapı olarak fiziksel üretimin öncüsü olsa da üretim kavramını röprodüksiyon kavramından ayıran en önemli fark üretimin kendi sınırlarını kendi mübadele esaslarına göre kendisinin belirlemesi bir örneğe bir kanona ihtiyaç duymamasıdır. Bu anlamda haritalar eski dünyaya keşfedilen yenedünyayı yansıtmak yerine eski kıtada yaşayan insanlara yeni dünyada mekânlar üretmektedir. Haritaların zorunlu göstergeler olma dönemi sona ermiş haritalar belirli bir mekânın üretiminin nesnesi haline gelmiştir. Sanayi devrimini gerçekleştiren bölgelerin dünyayı haritalandırması kendileri dışındaki dünyanın realitesini yansıtmak yerine bu yerleri kendi düşünce ve istekleri doğrultusunda mekânlaştırma işlevi görmektedir.

Mekânın üretimini mümkün kılan sanayi devriminin getirdiği teknik kabiliyetler birey tanımında da değişimlere sebep olmuştur. Nietzsche'nin belirttiği üzere insan kendisini teorik kısıtlamaların dışında kaldığı sürece üretmek üzere 'üstün insan' olabilecektir. Üstün insan kendisini kısıtlayan bağlardan kurtulduğu ölçüde çevresini etik, estetik ön kabullerin dışında mekânlaştırmaktadır. Birey bir güvenenin olmadığı durumlarda aldığı kararlar ile kendisini ve mekânını üretmektedir. Mekân bireyin düşünme, isteme ve algılama gücünün somutlaştığı bir üretim nesnesi olmaktadır. Mekânın ve bireyin öznenin eylemi ile sürekli üretilmesi bir yerin çoklu mekânlar olarak üretilebileceği anlamına gelmektedir. Bir yerin çoklu mekân olarak farklı farklı üretilmesi bu üretimin neye referansla anlamlandırılacağı ya da üretilen mekânların ardında belirlenebilecek sabit bir anlamın olup olamayacağı sorununu beraberinde getirmektedir.

Mekânın çoklu üretimini Baudrillard kitle iletişim aygıtlarının işlevini ortaya koymak için konu edinmiştir. Ona göre kitle iletişim araçlarında oluşan mekân üretiminin gerçekle, var olana bir bağı kalmamıştır. Günümüzde sosyal medyanın da üstlendiği bu işlev asıl olanın yerine göstergeleri konulmuş bir gerçeklikten başka bir deyişle her türlü geçiş süreci yerine işlemsel ikizinin konulduğu bir süreçten bahsedilmektedir. O gerçeğe referans vermeden üretilen simülasyonların kitle iletişim imkânları, haberler ve reklam sektörü sayesinde yaygınlık kazandığını ifade etmektedir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere bu durumu harita örneği ile ifade eden Baudrillard haritaların günümüz dünyasında bir toprak parçası, bir töz ya da referans sistemi ile ilgisinin kalmadığını ifade etmektedir. Başka bir deyişle kitle iletişim araçları sayesinde gerçeklik bir özden ve kökten bağımsız bir şekilde üretilebilmektedir.

Gerçeğin yeniden üretilmesi olan simülasyonlar gerçeği referans sisteminden çıkartarak başka bir deyişle gerçeği referans alma onu taklit etme ya da onu üretme yerine gerçeğin yerine geçecek hipergerçek modeller üretmektedir. Simülasyon sistemlerinin gerçeği sonsuz yorum ile sürekli kendisine referansla üretmesi iletişim sistemlerinde bir gönderenden bahsetmeyi imkânsız kılmaktadır. Başka bir deyişle medya bir gönderen olarak simülasyon kodları üretebildiği müddetçe varlığını sürdürebilmektedir. Simülasyon her türlü anlam üretimini kendi içerisinde barındırması dolayısıyla gerçeğin temsili ya da yeniden canlandırılması değil gerçeğin yerine geçen gerçekle mesajın bağı koparan hipergerçek model durumundadır. Bu açıdan simülasyon modelleri gerçekten daha etkilidir. Dünya simülasyon modelleri ile gerçekliği üretilen mesaj modelleri olarak tanımlandığında öznenin de bu tanımlamadan azade kalma durumu düşünülemez. Simülasyon evreninde düşünen, özerk bir özne yoktur. Her türlü anlamın üretildiği dünyada özne de kusursuz biçimde üretilmektedir. Başka bir deyişle sonsuz anlamla üretilen dünya öznenin de pasif ve edilgen bir üretim nesnesine dönüşmesine sebep olmuştur. Birey kültürel, dilsel ve zihinsel olarak sonsuzca modellenerek üretilebilmektedir. Özet olarak J. Baudrillard açısından simülasyon evreni günümüz yaşamında düşünce,

anlam ve hakikatin olmadığı, teorilerin kendilerine referansla boşlukta gezindikleri, tüm olanakların sonsuzca üretilip tüketilebildiği kendi içinde kaynayan bir evreni işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

- Aristoteles. *Gökyüzü Üzerine*. çev. Saffet Babür. Ankara: Dost Kitabevi, 1997.
- Arslan, İshak. "Evrenin Mekânistik Tanımı: Newton". *Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni*. edt. Celal Türer-Hakan Olgun. 2 /1999-1017. İstanbul: İnsan Yayınları, 2015.
- Bilici, S.-İpbüker, C. "Küresel Rotaların Uygun Kartografik Gösterimi". *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Bilimsel ve Teknik Kurultayı*. Ankara:2005.
- Baudrillard, Jean. *Simülakrlar ve Simülasyon*. çev. Oğuz Adanır. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2005.
- Baudrillard, Jean. *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*. çev. Oğuz Adanır. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2011.
- Dağdelen, Ayfer. "Küreselleşme Sürecinin Yerelleşme ve Siyasal Kültür Üzerindeki Etkileri". *Dergi Park*.20/01/2023. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/696060>
- Doluyağ, Dilek. "Sanat Pratiğinde Enstalasyon, Mekan, Nesne ve Sanatçı Örnekleri". *Akademik Sanat Dergisi* 5/11 (2020), 101-114.
- Elik, Süleyman-Bal, Faruk. "Çağdaş Uluslararası Sistemin Kaynağı ve İlk Dönemi Olarak İspanya-Portekiz Atlantik Sistemi,1493-1648". *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 16/1.
- Engels, Friedrich. *Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu*. çev. İsmail Yarkin. İstanbul: İnter Yayınları, 1999.
- Griffel, Frank. *Gazali'nin Felsefi Kelamı*. çev. İbrahim Halil Üçer ve Muhammed Fatih Kılıç. İstanbul: Klasik Yayınları,2012.
- Gündoğan, Saim. *Mevlana Düşüncesinde Tanrı-Evren İlişkisi*. Ankara: Fecr Yayınları,2020.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich. *Tarihte Akıl*. çev. Önay Sözer. İstanbul: Kabalacı Yayıncılık, 2014.
- Homeros. *Odyssea*. çev. Azra Erhat- A. Kadir. İstanbul: İş bankası Yayınları, 2020.
- İbn Rüşd. *Metafizik Şerhi*. çev. Muhittin Macit. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2017.
- Kaya, Mahmut. *Kindi Felsefi Risaleler*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2002.
- Kenny, Anthony. *Batı Felsefesinin Yeni Tarihi Antik Felsefe*. çev. Serdar Uslu 1. Cilt. İstanbul: Küre Yayınları, 2017.
- Köktürk, Erol. "Haritacılığın 5000 Yıllık Yürüyüşü (Tarihsel Süreç-Gelişme Dinamikleri) (I. Bölüm: Babiller'den Antik Çağ'a)" *Dergi Park*. 20/01/2023.<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1011538>
- Kuşçu, Emir. *Mitoloji ve Varoluş*. Ankara: Elis Yayınları, 2006.
- Maher, Eamon. "The Universal is The Local Without Walls"; John Mc Gahern and the Global Project". *Cultural Perspectives on Globalisation and Ireland*. Oxford, 2009.<https://arrow.tudublin.ie/cgi/viewcontent.cgi?article=1006&context=ittbusbks>
- McLuhan Marshall. *The Medium is The Message*, 20/01/2023. <http://multimodalmel.com/501/pages/medium-is-the-message2.pdf>
- Marquard, Michael J. "The Global Age and Global Economy". *Advances in Developing Human Resources*.20/01/2023. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/152342239900100401?journalCode=adha>
- Newton, Issac. *Doğa Felsefesinin Matematiksel İlkeleri*. çev. Aziz Yardımlı. İstanbul: İdea Yayınları, 1997.
- Nietzsche, Friedrich Wilhelm. *Tragedyanın Doğuşu*. çev. Mustafa Tüzel. İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2011.
- Nietzsche, Friedrich Wilhelm. Şen Bilim. çev. Ahmet İnam. İstanbul: Say Yayınları, 2017.
- Nietzsche, Friedrich Wilhelm. *Böyle Buyurdu Zerdüş*. çev. Sedat R. Demir. İstanbul: Ataç Yayınları, 2013.
- Nietzsche, Friedrich Wilhelm. *Ahlakın Soy Kütüğü Bir Polemik*. çev. Zeynep Alangoya. İstanbul: Kabalacı Yayınevi, 2011.
- Özağaç, Servet. *Cumhuriyet Dönemi Türk Haritacılık Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Özalp, Hasan. "Johannes Kepler". *Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni*. 2. Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, 2015.
- Özalp, Hasan. "Galileo Galilei". *Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni*.2. Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, 2015).
- Özden, H. Ömer. İbn-i Sina - Descartes Metafizik Bir Karşılaştırma. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1996.
- Özkan, Cengiz İskender. "Descartes'in Zihin Teorisi ve Sınırları". *Metazihin Yapay Zekâ ve Zihin Felsefesi Dergisi* 2/2 (2019), 244-254.
- Platon. *Timaios*. çev. Furkan Akderin. İstanbul: Say Yayınları, 2015.
- Rosenkranz, Karl. Çirkinin Estetiği. Ankara: Muhayyel Yayıncılık, 2018.

- Sayılı, Aydın. "Copernicus ve Anıtsal Yapıtı" *Nikola Copernicus, Unesco Türkiye Milli Komisyonu*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2012.
- Schopenhauer, Arthur. *İsteme ve Tasavvur Olarak Dünya*. çev. A. Onur Aktaş. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2020.
- Sümer, Banu Alan. "Derrida'da Karar Verilemezlik ve Sorumluluk İlişkisi". *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 18 (2014), 31-44.
- Sloterdijk, Peter. *Kapitalist Dünyanın İç Evreninde*. çev. İlknur Aka. İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2008.
- Tüfenk, Onur. "Nietzsche'de Güç, Canlılık ve Doğa", *Dergi Park*. 20/01/2023. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/750409>
- Tüzer, Abdüllatif. "Postmodernizm ve Tanrının Ölümü: Öznenin Arkeolojisi Üzerine Bir Deneme", *Dergi Park*. 20/01/2023. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/227384>
- Varlık, Selami. "Negatif Hermeneutik ve Sonsuz Yorum Sorunu". *Cogito Dergisi* 89 (2017), 116-189.
- Von Humboldt, Alexander. *Cosmos a Sketch of a Physical Description of The Univers*, Translated from the German By E. C. Otte. London: Harvard Collage Library 1893. 20/01/2023. <https://archive.org/details/cosmosofph-01humbri/page/n5/mode/1up?ref=ol&view=theater>
- Wisser, Richard. "Friedrich Nietzsche: Üstün İnsan Görünürde mi?". *Felsefe Arkivi* 27 (1990), 75-97.
- Yıldırım, Cemal. "Bilimin Öncüleri: Kepler (1571-1630)", *Bilim ve Teknik Dergisi* 304, TÜBİTAK Yayınları, Ankara, 194-198.
- Zizek, Slavoj. *İdeolojinin Yüce Nesnesi*. çev. Tunçay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları, 2019.

